

ŠOTORSKA KNJIŽNICA

JUNIJ 1943

VSEBINA

Številka 11

Ceferin : KLEŠČE IN ŠKRBINE	Str. 145
A. Tolstoj: KNEZ SEREBRJANI	„ 147
SLOVENSKI MOŽJE	„ 174
Fr. Prešeren: ORGLAR...	„ 175
Josip Stritar: ROJAKOM	„ 176

Urejuje: IVAN UČENIKOV

ISTRA

KOROTAN

TRST

GORICA

SREDNJI VZHOD

ZALOŽIL IN IZDAL JUGOSLOVANSKI ODBOR IZ ITALIJE

Ceferin: KLEŠČE IN ŠKRBINE

Preden je Nebeški oče Adama ustvaril, je sedel pod figovo drevo in razmišljal.

"Kako naj naredim? Kaj mu naj dam: zobe ali kljun?"

Odločil se je za zobe:

"Z zobmi bo imelo človeštvo hudo pokoro, ki mu bo prišla v prid, ko se bodo prereševali grehi... In koliko pametnih ljudi bo zaradi njih imelo masten zaslužek!"

Tako mi je razlagal naš stari, dobri striček Andrej, ko sva lepega dne sopihala po strmem klanecu za domačo vasjo.

"Glej, saj bi tudi tega strašnega klanca ne bilo, ko bi ne šlo za blaginjo človeštva! Cesto bi bili lahko zložno speljali z majhnimi ovinki, pa je cesarica Marija Terezija izdala patent, da jih morajo v čim višje strmine graditi."

"Zakaj pa v strmine?" sem se začudil in striček je brž pojasnil: "Zato, da ljudje s priprego zaslužijo... Le poslušaj, kako veselo poka konjski bič... In če bi pogledala v obcestne gostilne, bi videla, da so vse polne zadovoljnih pivcev."

Že v rani mladosti se je začela pokora z mojim nesrečnim zobovjem. "Oh, zakaj nimam kljuna, močnega, trdega kljuna, kakršnega imata krogar in žolna!" sem večkrat vzdihoval in dregal s palcem po škrbinah.

Kakor ranjen volk sem tulil. Kakor pohojen črv sem se zvijal po ležišču.

Nekoč je pa materi bilo dovolj te žaloiigre. "Tu imaš desetico, pa takoj k Ankolu!"

Ankol je bil postaven hrust, vesel muzikant, ki ni smel manjkati na nobeni gostiji. Njegovi visoki škornji (meksikajnarji) so se svetili, kakor da so izrezani iz župnikove gosposke kočije. Pod nosom sta mu kakor viličini konici štrleli konici košatih, skrbno namazanih in zasukanih brk. Klobuček (ki ga je nosil malo postrani) je krasil izzivalen rušivčev krivček. Bil je pravi kmetski Adonis, na katerem je rado počivalo marsikatero lepo žensko oko!

Možak se je tega dobro zavedal. Kakor kralj je ponosno vzravnal stopal po vasi. Njegove "frmonke", ki so mu visele na rami, so bile nagubane kakor škornji na dolgih nogah.

Na obronku čednega gozdčiča je stala njegova snežnobela hišica. Po košati kroni ogromnega hrasta so se lovile šoje. Zopern je bil njihov glas. Kakor da se rogajo mojim bolečinam.

Ko sem vstopil in je Ankol zagledal rutico na mojem licu, je takoj segel z desnico na polico, kjer je imel spravljeno svoje mučilno orodje, tiste znamenite "klešče - pelikan", ki niso nič manj slovele od njegove harmonike. Nemara se jih je še rja držala, ali celo kri zadnjega pacienta. Priseči pa ne morem, ker jih nisem videl: skrival jih je za hrbtom.

"Odpri žrelo!" je ukazal. "Kateri čekan ti nagaja?"

Zazijal sem kakor som in položil palec na bolni zob.

"Že vidim," je pokimal in pomignil hčeri.

Angela je bila takrat v cvetju svoje mladosti. Visoke polne postave, kakor njen oče, je imela pričesko po tedanji modi, da so ji temnorjavi lasje popolnoma zakrivali visoko čelo. Barva njenega obličja je spominjala na kožico zrele plemenite breskve. V rumenkastorjavih očeh se ji je vžigal plamenček prečudnega ognja. Prava "mis Dolenjska", ki bi jo moral naslikati čopič Veselove roke! Takrat sem še komaj vedel, da je ženska tudi za kaj drugega ustvarjena kakor za kuhalnico, šivanko in metlo, toda ko mi je Angela stopila za hrbet, me objela in mi od obeh strani stisnila glavo s svojimi belimi, mehкими rokami, sem zadrhtel od prej nepoznanega, čudovitega blaženstva.

Tako bi držal glavo do alarma sodnega dne!

"Le stisni mu bučo, da se ne bo premaknila!" je zagodel oče Ankol.

Bliskoma se mu je pa v zaledju sprožila roka - in že mi je zašumelo in zahreščalo v glavi, kakor da se hrast podira. Strahovito me je zbolelo: njegove pošastne klešče so mi odlomile polovico drugega zdravega zoba.

"Kaj se boš cmeril!" me je nehrulil, "Boga zahvali, ker boš plačal samo polovico zoba... in ti groš ostane za zapravljanje!"

Nekaj let pozneje sem spoznal drugega "zobederca". Bil je mlinar in gostilničar na Okroglem pri Kranju. "Delal" je brez pomočnice. S svojimi širokimi šapami mi je kar sam objel glavo in je izdiral bolni kočnik, kakor da vleče zamašek iz steklenice s pivom. Tudi on mi je zalomil zob na srečo vsaj pravega!

Kaj čuda, da sem po takih izkušnjah imel neznanski strah pred zobarji! In ga še današnji dan imam!

Štirinajst dni mi je prigovaljala ženica: "Pojdi vendar k zobnemu zdravniku, da boš potem lahko grizel!"

"In škripal z zobmi... To je še bolj primerno" sem se odrezal.

Ona pa je sitnarila dalje: "Vem za odličnega zdravnika, izbornega tenorista"

"Ki bržkone prepeva v ordinaciji... No bom pa šel da slišim mučilno arijo iz opere "Tosca".

In res sem jo mahnil v predmestje. Čudna mora mi je ležala na srcu. Najrajši bi se vrnil. Ankol in gorenjski mlinar sta mi plesala pred dušnimi očmi.

Tedaj sem zagledal pred zdravnikovo hišo ogromnega psa. Zver je bila huda. Na srečo je imela ne daleč od vhoda svoje ležišče. Nekaj časa sva se gledala kakor lev in gazela.

"Priden kužek!" sem ga nagovoril. "Kužek" je zarenčal in mi pokazal svoje ostre zobe. Tedaj se mi je posvetilo v glavi:

"Kakšna sijajna domislica psihologa - zdravnika!... Pes je vendar za- preka za bojazljive pacijente da še lahko v zadnjem trenutku prelože o- bisk. Ves srečen sem se vrnil z zavestjo, da sem to pot ušel zobarjevim kleščam. "Z mrcino se moraš poprej sprijazniti," sem si dejal. "Lahko se utrga, pa te razmesari."

Potrkal sem pri svojih sosedih. "Imate kakšno kost?" "Kje naj jo vza- memo!" se je zasmejala gospodična Krista.

Nič bolje nisem opravil pri drugih strankah. Šele pri mesarju Avblju sem iztaknil solidno kravjo kost. Tisti dan sem se prepričal, da je kužek pravi pasji dragulj, kakršnega še nisem srečal v svojem življenju. Zvesti hišni varuh se ni dal podkupiti! Dragoceno kost je sicer brž pograbil in jo začel glodati, čim sem se pa začel približevati hišnemu vходу, je prav tako grozeče zarenčal kakor prejšnji dan. Jaz sem mu pa zaklical: "Piške ima- jo repke!" in sem junaško tvegala skok v odprto vežo.

Žena ni lagala: brez najmanjših bolečin je vrli zdravnik vrtal, pilil in brskal po razvalinah mojega zobovja, tako da sem ves navdušen vzkliknil: "Gospod doktor vi ste angel!"

On se je nasmehnil: "Angeli smo zdravniki takrat, ko pacijente spre- jemamo... Kadar jih zdravimo, smo bogovi... In kadar jim predlagamo rač- un smo - vragovi."

"To ni pravi vrstni red!" sem ga zavrnil. "Pri sprejemu bodite vragovi, drugo lahko ostane!"

"No, bomo videli," je dejal in mi ponudil kozarec vode, da sem si iz- pral usta... Zdaj čakam (računa še ni) in ugibljem: "Kako se bo opredelil? Ali bo res vrag?"

Kaj pa če napravi gesto Božjega Sina, ki je učil nekoč: "In odpuščaj nam naše dolge... kakor tudi mi odpuščamo svojim dolžnikom?"

To bi bil pravi čudež v današnjih časih!

Aleksej A. Tolstoj

Knez Serebrjani

(3. NADALJEVANJE)

"Ubij mene!" je obupno prosila Helena; "nočem in ne morem ga pre- živeti! Ubij mene! Jaz sem te varala, jaz sem se ti rogala! Ubij mene!"

Morozev je pogledal Heleno in kdor bi bil ta hip videl njegov obraz, ne bi mogel razsoditi, ali je prevladala žalost ali gnev v njegovem po- gledu.

"Družina Andrejič!" se je oglasil glas spodaj. "Izdaja! Prevara! Op- ričniki hočejo vdreti k tvoji ženi! Reši se, Družina Andrejič!"

To je bil glas Serebrjanega! Spoznavši ga, je Helena z nepopisnim

veseljem planila k vratom. Morozov je odrinil ženo, zaklenil vrata z zapahom in jih podprl z železnim kaveljnom.

Na stopnicah so se slišali hitri koraki, potem rožljanje sabelj, kletvice, boj, glasen krik in padec.

Vrata so se stresla pod udarci.

"Bojar!" je zakričal Vjazemski; odpri, sicer ti razdenem vso hišo na hlude."

"Ne verjamem, knez!" je dostojanstveno odgovoril Morozov. "Tega še ni bilo videti na Ruskem, da bi gost onečastil gospodarja, da bi siloma vdrl v spalnico njegove žene. Opojna je bila moja medica, opojila ti je glavo, knez, idi in se prespi. Jutri bo vse pozabljeno. Samo tega ne pozabim, da si moj gost."

"Odpri!" je ponavljal knez, navaljujoč na vrata.

"Afanazij Ivanovič! Pomisli, kdo si. Spomni se, da nisi razbojnik, marveč da si knez in bojar!"

"Jaz sem opričnik! Slišiš, bojar, opričnik sem! Nobene časti nimam. Všeč mi je tvoja žena, slišiš, bojar! Ne bojim se še tako grdega dejanja, vso Moskvo požgem, samo da dobim Heleno!"

Naenkrat se je soba žarko razsvetlila. Morozov je videl skozi okno, da gori poslopje za služinčad. Ta hip so po vratih zagrmeli novi udarci, da so se s treskom podrli, in na pragu se je pojavil Vjazemski, razžarjen od požara in s prelomljeno sabljo v roki.

Njegova bela atlasasta obleka je bila raztrgana; kri je tekla po njej. Vse je kazalo, da ni prišel brez boja do sobe.

Morozov je ustrelil na Vjazemskega, skoro lice v lice. A starčeva roka je zgrešila in krogla se je zarila v podboj. Vjazemski je planil na Morozova.

Borba med njima ni trajala dolgo.

Vsled silnega udarca s sabeljnim držajem je Morozov padel vznak. Vjazemski je skočil k bojariki; toda komaj da so se njegove okrvavljene roke dotaknile njene obleke, je Helena obupno zakričala in omedlela. Knez jo je vzel v naročje in hitel z njo dol po stolbi; njeni razpuščeni lasje so pometali stopnice.

Pred vrati so čakali konji. Skočivši v sedlo, je zdirjal knez z omedlelo bojariko, za njim pa z orožjem rožljaje, služabniki.

Groza je vladala v hiši Morozova. Plamen se je prijel vseh stavb. Domačini so kričali, padajoč pod udarci razbojnikov. Služabnice so jadikovaje bežale sem ter tja. Homjakovi drugovi so ropali po hiši, begali na dvorišče in metali dragocene posode, novce in bogate obleke na kup. Na dvorišču nad kupom srebra in zlata je stal Homjak v rdečem kaftanu. On je prevpil s svojim gromkim glasom vrišč, krik in prasketanje ognja.

"E, to je veselo!" je kričal in si mel roke; "to vam je pir, da nikoli takega!"

"Homjak!" je kriknil eden izmed opričnikov. "Domačini so odpeljali Morozova po reki. Ali udarimo za njimi?"

"Vrag naj jih vzame! Kaj nam sedaj on mar? Hej, vi! Vsi ven, sicer se zadušimo tukaj!"

"Homjak!" je rekel drugi; "kaj naj se zgodi s Serebrjanim?"

Da se mi ga niti s prstom ne dotaknete! Postavite k njemu stražo, ki naj niti očesa ne obrne od njega! Njegovo milost odvedemo z vso častjo v Slobodo. Saj ste vendar videli kako je usekal kneza Afanazija Ivanoviča? Kako je sekal naše ljudi?"

"Seveda smo videli!"

"Ali boste to tudi prisegli pred gosudarjem?"

"Bomo, bomo! Vsi poljubimo križ!"

"Le glejte! A sedaj naj mu nihče ne stori nič žalega, ko pa pridemo domov, ga že Grigorij Lukjanovič spomni na svojo zaušnico, jaz pa na svoje batine."

Še dolgo so rogovilili in ropali opričniki. Ko so bili že odšli, naloživši na konje težki plen, je bil še dolgo videti žar na kraju, kjer je še pred kratkim stal dom Družine Andrejeviča, in reka Moskva, ki je tekla mimo, se je do samega jutra igrala z ognjenimi prameni kakor z raztopljenim zlatom.

17. ZAGOVARJANJE KRVI

Ko so sosedge zvedeli o napadu opričnikov in ugledali žar nad dvorom Morozova, so hiteli zapirati vrata in gasiti ogenj.

"Gospod!" so govorili križajoč se tisti, mimo katerih je dirjal Vjazemski s svojimi hlapci: "Gospod, usmili se nas! - Reši nas nesreče!"

Bilo je slišati samo še peketanje oddaljujočih se konj in zvenketanje oklepov je zamiralo po praznih ulicah. Prebivalci pa so govorili: "Slava Bogu, nesreča je šla mimo!" in so se zopet križali.

Medtem je knez dirjal dalje in pustil hlapce že daleč za sabo. Sklenil je še do zarje priti do vasi, kjer so ga čakali novi konji, od koder je hotel spraviti Heleno na svoje rjazansko dedno posestvo. Toda ni še bil pet vrst daleč, ko je opazil da je zašel s ceste.

Zraven pa je začutil, da mu rane, za katere se v svoji razburjenosti niti zmenil ni, sedaj povzročajo neznosne bolečine.

"Bojarka!" je rekel in ustavil konja; "moji hlapci so zaostali, počakati moramo nanje."

Helena se je polagoma jela zavedati. Ko je odprla oči, je najprej zagledala ognjeni žar v daljavi, potem je pričela razločevati gozd in cesto, potem je začutila, da leži konju na hrbtu in da jo drže silne roke. Počasi se je začela spominjati dogodkov današnjega dne, naenkrat je spoznala Vjazemskega ter zakričala od groze.

"Bojarka!" je rekel Afanazij Ivanovič z grenkim usmevom, "ti se me bojiš? Ti me preklinjaš? Nikar ne preklinjaj mene! Helena Dmitrijevna! Preklinjaj svojo usodo! Zaman si se mi hotela izogniti. Nihče ne uide svoji usodi. Gotovo ti je bilo usojeno, bojarka, da dobiš mene!"

"Knez!" je zašepetala Helena, tresoč se od groze, "če že nimaš vesti, pomisli vsaj na svojo bojarsko čast, spomni se sramote..."

"Nimam časti, nimam sramu! Vse sem žrtvoval tebi, Helena Dmitrijevna!"

"Knez, spomni se božje sodbe, ne pogubi svoje duše!"

"Prepozno je, bojarka! Sem jo že pogubil. Ali misliš, da tisti, ki vrača gostoljubnost tako kakor jaz, more rešiti dušo? Ne bojarka! To noč sem jo pogubil na veke! Včeraj je bil še čas, danes zame ni več upanja, ni odpuščenja za moje hudobije. In jaz tudi nočem nobenega drugega rajskega blaženstva razen tebe, Helena Dimitrijeva!"

Vjazemski je slabel čezdalje bolj. Čutil je svojo onemoglost in se zaman junačil. Vročica mu je zatemnila razsodnost.

"Helena" je rekel, "kri mi odteka, moji hlapci so daleč... pomoči ni od nikoder. Mogoče, da ne bo dolgo, da odidem v večni ogenj... Ljubi me, čeprav samo kratak čas..., da ne oddam zaman duše satanu! - Helena", je nadaljeval, zbirajoč zadnje moči, "ljubi me, vaba mojega srca, poguba moje duše!"

Knez jo je hotel priviti v krvavo naročje, a zapustile so ga moči, vaje ti so mu padli iz rok, omahnil je in padel na tla. Helena se je vjela za konjevo grivo. Konj je začutil, da nima več jezdeca na sebi in je zdirjal. Helena ga je hotela ustaviti, toda konj je skočil v stran, zdirjal po gozdu in odnesel bojarko s sabo.

Dolgo sta drvela po temnem gozdu. Od kraja je skušala Helena konja ustaviti, a kmalu so ji oslabele roke. Tedaj je zgrabila za grivo in se vdala v božjo voljo. Konj je dirjal brez prestantka. Vejevje se je zapletalo Heleni v obleko, veje so jo bile po obrazu. Ko je letela čez polje, razsvetljeno od meseca, se ji je zdelo, da se v beli megli gibljejo rusalke in jo vabijo k sebi. Slišala je v daljavi enakomerno šumenje, ki ga je ponavljala jeka. Ali se je smejal gozdni črt, ali pa je šumelo kaj drugega, a glasovi so bili čezdalje glasnejši; srce je Heleni umiralo od strahu in krepkeje se je držala konjske grive. Kakor na kljub je konj dirjal naravnost proti temu šumu. Zdaj se je pokazal ogenjček: kakor da bi srebrna prikazen mahnila s krili. Naenkrat se je konj ustavil in Helena je omedlela.

Zavedla se je na mehki travi. Okrog nje se je razlivala prijetna svežost. Zrak je bil poln drevesne vonjave; šum je bil še slišen, toda nič strašnega ni bilo v njem. Kakor stara pesem je zibal in uspalval Heleno.

S trudom je odprla oči. Veliko kolo, od vode gnano, se je s šumom vrtelo pred njo. Pene so brizgale daleč na okrog. V mesečnem svitu so se ji zdele kakor dijamanti, s katerimi si jo kitile njene hišne na vrtu tisti dan, ko je prišel Serebrjani.

"Ali nisem doma na vrtu?" je pomislila Helena. "Morda sem res zopet na vrtu? - Dekleta! Pašenka! Dunjaša! Kje ste?"

Toda namesto svežega dekliskega obraza, se je nagnila čez Heleno siva, gubasta glava, kot sneg bela brada se je skoro dotaknila njenega obraza.

"Glej, kako te je rešil Gospod, bojarka!" je rekel neznani starec, radovedno gledajoč Heleni v obraz; "kajti če bi bil konj dirjal le malo bolj na levo, bi bila padla naravnost v tolmun. Sicer pa je konj navajen," je nadaljeval sam zase. - "Kraj mu je znan; hvala Bogu, ni bil prvič v mlinu."

Starčev pojav je prvi trenutek prestrašil Heleno; spomnila se je pravljic o gozdnih vragovih in čudno so vplivale nanjo gube in bela brada

neznane starca, vendar je bilo v njegovem glasu nekaj dobrosrčnega. Zato je takoj izpremenila svojo misel o njem in se mu vrgla k nogam.

"Deduška, deduška!" je vzkliknila; "reši me, skrij me kam!"

Mlinar je takoj razumel, kako in kaj; konj, na katerem je Helena prišla sem, je bil Vjazemskega. Vse je kazalo, da je to bojarka Morozova, tista, katero si je on prizadeval pričarati knezu. Nikdar je še ni videl, a mnogo je čul o njej od Vjazemskega. Kneza ni ljubila, prosila je pomoči, torej se je najbrž rešila pred knezom na njegovem lastnem konju.

Starec je hipoma uganil vse te okolnosti.

"Bog s teboj, bojarka!" je rekel; "kako naj te rešim? Močan je knez Afanazij Ivanovič, dolge roke ima: uniči me starca, uniči!"

Helena je v strahu pogledala mlinarja.

"Ti veš..." je rekla, "ti veš, kdo sem?"

"Česa človek vsega ne ve, matuška Helena Dmitrijevna! Koliko stvari mi je v mojem življenju našumela voda, našepetalo drevje! Dovolj vem; toda vsaka stvar samo ob svojem času."

"Deduška, ako ti je vse znano, potem torej tudi to veš, da te Vjazemski ne uniči, ker leži posekan na cesti... Njega se ne bojim, deduška, pač pa se bojim opričnikov in njegovih hlapcev; zaradi presvete Bogorodice, skrij me, deduška!"

"Oh, oh, oh!" je rekel starec težko vzdihuje; "Afanazij Ivanovič leži posekan na cesti! Toda ni mu usojeno, da bo umrl pod mečem. Vstane knez Afanazij Ivanovič, pride sem v mlin in poreče: Kje je bojarka, srce in duša moja? In kaj naj mu odgovorim? On ni, da bi mogel človek govoriti z njim. Na kose me razseka!"

"Deduška, glej, to je moja zavrtnica. Vzemi jo! Še več ti dam, če me rešiš!"

Mlinarju so se oči zaiskrile. Vzel je biserno zavrtnico bojarki iz rok in jo z naslado gledal v mesečini.

"Bojarka, labod moj," je rekel z zadovoljnim izrazom; "naj te blagoslovi dobrotni Gospod in moskovski čudotvorci! Ni mi lahko, skriti te pred knezovimi ljudmi, če pridejo sem, kar pa Bog ne daj. Ustrežem ti v svojo škodo - morda se naju Bog usmili..."

Starec še ni bil izgovoril ko, se je iz gozda zaslišalo konjsko peketanje.

"Že gredo, že gredo!" je vzkliknila Helena. "Ne izdaj me, deduška! Dobra bojarka, hodi z mano!"

Mlinar je hitro odpeljal Heleno v mlin.

"Skrij se tu za vreče," je rekel, zaklenil za njo vrata in pohitel h konju.

"Ah, ti moj Bog, kako pa naj skrijem konja, da se ne domislijo."

Prijel ga je za uzdo, ga odpeljal na drugo stran mlina, in ga tam privezal v grmovju.

Medtem je prihajalo konjsko peketanje in človeški glasovi čezdalje bliže. Mlinar se je zaprl v izbo in upihnil luč.

Kmalu na to so se pojavili na poljani ljudje Vjazemskega. Dva hlapca sta šla peš in nesla na spletenih nosilih kneza, ki je ležal brez zavesti. Pri mlinu so se ustavili.

"Ali smo prav prišli?" je vprašal zapovednik jezdecev.

"Sem je bežal konj!" je odgovoril drugi. "Videl sem sled. Tu tudi čarovnik živi. Naj pogleda kneza!"

"Denite njega milost na tla, toda varno. Ali se kri še ni ustavila?"

"Nič ni bolje," so odgovorili hlapci; "že trikrat se je zavedel in zopet omedlel. Če mlinar ne ustavi krvi, je s knezom pri kraju: kri mu odteče!"

"Kje pa je ta prekleti čarovnik? Hitro sem z njim!"

Opričniki so pričeli trkati po mlinu in izbi. Dolgo je ostalo njihovo kričanje in trkanje brez odziva. Slednjič se je v izbi zaslišal kašelj; skozi odprtino se je prikazala mlinarjeva glava.

"Koga je bog pripeljal ob takem času?" je rekel starec in kašljal tako težko, kakor da bi hotel dušo izkašljati.

"Pridi ven, čarodej, pridi hitro kri ustavit! Bojar, knez Vjazemski, je ranjen s sabljo!"

"Kakšen bojar?" je vprašal starec, delajoč se gluhega.

"Glej ga, molapridneža! Še vprašuje: kakšen? Ulomite vrata, mladci!"

"Počakajte, duše božje, počakajte!" Sam pridem ven, kaj bi lomili vrata? Saj sam pridem ven!"

"Aha, glej ga, zdaj je pa že slišal, gluhi ruševac!"

"Ne jezi se, batjuška, je rekel mlinar, ko je lezel ven; odpusti, težko slišim, ne razumem takoj. Sicer pa, čemu bi tajil: ko ste začeli butati na vrata in na steno, sem se prestrašil: Bog nas varuj, ali so razbojniki, kalli? Veste, duše božje, prav tukaj naokrog imajo največ svojih zašek in jam. V večnem strahu živiš v gozdu in neprestano misliš sam Bog nas varuj pred njimi!"

"No, no, dosti je besedovanja! Pojdi sem, glej, kako odteka kri. Ali jo je mogoče ustaviti?"

"Bom videl, bratje! O vsi svetniki! Kdo pa ga je tako usekal? Če bi bilo za prst niže, bi mu bil sence presekalo. No Bog ga je čuval. In zopet tu! Ramo ima presekano skoro do kosti. No tisti, ki je tako zmrcvaril njegovo milost, je znal pa menda dobro sekati."

"Ali je mogoče ustaviti kri, starec?"

"Težko, dobitnik moj, težko! Sablja je bila začarana."

"Začarana? Ali slišite, mladci? Saj, sem rekel, da je bila začarana! Kje bi jih bil sicer sam sedem posekal!"

"Tako je, tako!" so se oglasili opričniki; "seveda je začarana. Kaj bi sicer Serebrjani mogli proti sedmim!"

Mlinar je poslušal in pazil.

"Glej, kako vre kri!" je nadaljeval, "kako naj jo ustavim? Če bi sablja ne bila začarana, bi se dala kri ustaviti, toda sedaj... da se ustaviti tudi sedaj. Samo bojim se. Če jo začnem zagovarjati, mi kar jezik otrpne."

"Česa se boš neki bal? Le zagovarjaj!"

"O, seveda, česa se boš neki bal! Tebi se seveda ni ničesar bati, kaj pa bo z mano?"

"Istoma!" je rekel opričnik enemu izmed hlapcev, "daj sem mošnjo z Morozovimi cekini. Tu imaš pest cekinov, starec! Če ustaviš kri, jih dobiš še eno pest. Če je pa ne ustaviš, ti iztrgam dušo!"

"Hvala, batjuška, hvala! Bog ti poplačaj in vsi svetniki njegovi. Storing, kar morem, dobronik, čeprav na svojo glavo zvalim nesrečo. Idite proč, redniki, - ta stvar se boji oči."

Opričniki so stopili v stran. Mlinar se je nagnil čez Vjazemskega, mu prevezal rane, pomolil očenaš, mu roko položil na glavo in pričel zagovarjati:

"Šel je človek starec, konj pod njim je rjavec, po stezah, po cestah, po skritih krajih. Ti, mati, žilna kri, telesna, ustaviti se daj, obrni se nazaj. Star človek te zapira - ogreva te do mira. Ko bi njegov konj ne imel vode, bi ne bilo tebe mati kri. Vse en rod, zemlje prah, naj po mojem bo namah! Moja beseda je silna!"

Čim dalje je starec zagovarjal, tem počasneje je tekla kri in se je pri zadnji besedi popolnoma ustavila. Vjazemski je vzdihnil a oči ni odprl.

"Pojdite sem, očetje moji!" je rekel mlinar; "pojdite brez strahu. Kri se je ustavila, knez je živ, samo meni je slabo... že čutim, kako mi jezik dreveni!"

Opričniki so obkolili kneza. Mesec je obseval njegovo kakor smrt blede obličje, toda kri ni več tekla iz ran.

"Res se je ustavila! Le pogledjte ga starca! Ni mu izpodletelo!"

"Tu imaš cekine!" je rekel opričnik. - "A to še ni vse. Čuj, starec! Po stopinjah vemo, da je po tej poti bežal knezov konj in da je na njem bržkone pobegnila bojarka. Če si jo videl, povej!"

Mlinar je gledal debelo, kakor da ne razume.

"Ali nisi videl konja z bojarko?"

Starec je pričel omahovati, ali naj pove ali ne. Toda v enem samem trenutku je preudaril sam pri sebi takole:

"Če bi bil Vjazemski zdrav, bi bilo neznasko nevarno skrivati bojarko pred njim; izdati jo, pa bi bilo zelo koristno! Ali, sam Bog ve, ali Vjazemski še ozdravi. In Morozov za uslugo ne ostane dolžan. In tudi Serebrjani, kakor vse kaže bojarko ne ljubi malo, ko je vendar zaradi nje razsekal kneza. Torej-si je mislil mlinar - mi zaenkrat Vjazemski ne stori nič žalega, Serebrjani in Morozov pa se mi zahvalita, ko jima oddam bojarko."

Ta račun je odločil njegovo omahovanje.

"Nič nisem slišal in nič nisem videl, duše božje," je rekel. "Niti ne vem ne, o kakšnem konju in o kakšni bojarki da govorite."

"Hej, samo da na lažeš, starec!"

"Naj me vrag vzame, naj ne vidim kraljestva nebeškega! Naj me bog takoj s strelom ubije, če kaj vem o konju ali o bojarki!"

"Daj sem luč, da pogledamo, ali ni sledov v pesku."

"Kaj boste gledali?" je rekel eden izmed opričnikov. "Če bi tudi bili, tak so jih naši konji pomandrali. Sedaj ne najdemo ničesar več."

"Potem pa nimamo kaj iskati. Odpri nam izbo, starec, da položimo kneza noter."

Takoj, prijatelji, takoj! Oj, star sem, dobroniki: sicer bi stopil v krčmo in vam prinesel piva in zelenega vina."

"Ali ga doma nimaš?"

"Ne, prijatelji! Kje ga bom pa siromak vzel? Nimam ne vina ne jedi, ne krme za vaše konje. V krčmi, tamle je vsega dovolj. Tam imajo tako vino, da bi ga lahko postavil na carsko mizo. Tesno vam bo pri meni, častita gospoda, in ničesar ni za pod zob. Sicer pa ste tako vojni ljudje - in ste lahko tudi brez večerje. Vaši konji se napasejo trave... Samo to je slabo... trava je tu čudna. Včasih se kak konj napase, potem ga pa tako napenja, da postane tak kot gora. Nekaj časa se ti ziblje, potlej pa počí!"

"Vrag te vzemi, goba ti stara. Ali bi rad, da bi nam konji popokali?"

"Bog varuj, prijatelji! Konje lahko tako privežete, da se bodo mogli pasti. Ena noč, to ni taka stvar, bodo že tudi tako prestali. Vas, gospoda, pa prosim spoštljivo, izkažite čast moji izbi. V njej ni niti sena niti slame - gola tla. Pri meni tako kakor v krčmi. In ko ležete spat, ne pozabite moliti molitve zoper nočni strah... pri meni namreč straši."

"Ej, ti vragov stric! Vrag naj vzame tebe in tvojo izbo! Glej ga no, s čim bi nam rad postregel? Mladci pojdemo v krčmo! Kako daleč pa je do tja, starec?"

"Blizu je, prijatelji, čisto blizu. Pojdite po tej stezi; ko pridete na cesto, zavijte na levo; po cesti boste hodili komaj eno vrsto in že ste pri krčmi."

"Blizu je, prijatelji, čisto blizu. Pojdite po tej stezi; ko pridete na cesto, zavijte na levo; po cesti boste hodili komaj eno vrsto in že ste pri krčmi."

"Pojdimo!" so rekli opričniki.

Vjazemski je bil še vedno nezavesten. Hlapci so ga dvignili in ga varno nesli na nosilih. Opričniki so zajahali in šli za njimi.

Komaj je bila tolpa odšla in v gozdu ni bilo več slišati človeškega glasu, je starec odprl mlin.

"Bojarka! Odšli so!" je rekel. "Izvoli v izbo. Ah, ti revica moja, kako si se skrila! Izvoli v izbo, labod ti moj! Tam ti bo prijetneje."

V izbinem kotu je nastlal svežega mahu, naredil luč in postavil pred Heleno leseno skledo z medom v satovju in krajec kruha.

"Jej na zdravje, bojarka!" je rekel in se nizko klanjal; takoj ti prinesem vinčka."

Pohitel je še enkrat v mlin in prinesel je veliko steklenico in lončen vrček.

"Na tvoje zdravje bojarka!"

Starec je kot gospodar prvi izpraznil vrček. Vino ga je razveselilo.

"Izpij, bojarka!" je rekel. "Sedaj se ti ni treba bati nikogar. Krčmo iščejo. Če jo najdejo ali če je ne najdejo, sem jih ne bo več; sem jih že po taki poti poslal... he, he! Zakaj pa ne pokušaš vina, bojarka? Sicer pa ga ne pokušaj, slabo vino je. Prinesem ti drugega!"

Mlinar je zopet zbežal v mlin, to pot se je pa vrnil s steklenico pod pazduho in srebrno čašo v roki.

"Vidiš to je pa, res vino!" je rekel in nagnil steklenico nad čašo. "Na tvoje zdravje, bojarka! To vino mi je s čašo vred podaril dober človek... Prsten mu pravijo.. he, he! Tu v gozdu prebiva mnogo dobrih ljudi in vsi

so moji prijatelji. Jej, bojarka! Zakaj ne ješ satja? To ni navadno satovje. Takega ne dobiš sto vrst naokrog. A zakaj ni kakor navadno? Ker znam s čebelami bolje ravnati nego drugi. Jaz nisem tak kakor drugi Vsako leto vržem najlepši panj povodnemu možu v močvirje in mu velim: Tu imaš, dedek, pokusi! He, he! A on, bojarka, Bog mu daj zdravje, čuva moj čebelnjak. Radi njega so tudi čebele na svetu. Jahal je konja toliko časa da je poginil, ga vrgel v močvirje in iz tega konja so izrojile čebele; ribici pa so vrgli mrežo in namesto rib ujeli čebele... Ej, bojarka, malo ješ in malo piješ! Pa boš videla, da te pribilij izpiti vino... Poslušaj, bojarka! Na zdravje... he, he! Na zdravje kneza... ne tega, marveč Serebrjanega! Bog mu daj zdravje, ali ga je posekal tega, no - Vjazemskega! Pa bojar Družina Andrejič, he, he! Na njegovo zdravje, bojarka! Tu pri meni prebiješ skrita dan ali dva, potem pa pojdi kamor hočeš: k Družini Andrejiču ali pa k Serebrjanemu... Kaj me to briga! Na tvoje zdravje!"

Čudno in bolešno so zveneale Heleni v srce pijanega mlinarja. Zdelo se ji je, kakor da bi mu bile znane vse njene najbolj skrite misli, kakor da bi jih bral v njenem srcu. V steno zatakajena trska je razsvetljevala njegov razoran obraz z jarkim svitom. Njegove sive oči so bile omeglene od pijače, vendar se je Heleni zdelo, kakor bi prodirale skoz njo. Zopet jo je postalo strah in pričela je glasno moliti.

"He, he!" je rekel mlinar; "le moli, bojarka, le moli, jaz se tega ne bojim... mene z molitvijo ne prestrašiš, s kadihom ne prekadiš... sam znam zagovarjati... Jaz nisem kar tako... mene pozna povodni mož in gozdni hudir... poznajo me rusalke... in čarovnice... in strahovi... vsi me poznajo... mene... mene... Ali hočeš, da jih pokličem? Sikalu! Likalu!"

"Jezus!" je šepetala Helena.

"Sikalu! Likalu! Kaj? Ne gredo? Čakaj, jih že pripeljem! Bdu, bdu!"

Starec je vstal in opotekajoč se ter plesoč odšel iz izbe. Helena je z grozo zaprla vrata za njim. Mlinar je dolgo za vrati govoril sam s sabo.

"Mene vsi poznajo," je govoril z bahatim, a že pojemajočim glasom; "lesni hudir... povodni mož... rusalke... in strahovi... Jaz nisem kar tako!... Mene vsi poznajo! Bdu, bdu!"

Slišalo se je kako starec pleše in potrkava z nogami. Potem mu je glas oslabil, legel je na tla in skoro se je zaslišalo njegova hropenje, ki se je vso noč spajalo s šumenjem mlinskega kolesa.

18. STARI ZNANCI

Drugi dan po uničenju doma Morozovskega je jahal star vojak na vrancu skozi gosti les. Neprestano je snemal čapko in nečemu prisluškal.

"Tihi, Galka (kavka), ne hrkaj tako!" je govoril in tapljal konja po krepkemu vratu. "kako si vendar neugnana, ne daš miru, da bi človek kaj slišal! Za vraga, niti kraja ne poznam! Sama lipa in leščevje; ko smo pa tiste dni ponoči jahali tukaj, je menda dišalo po smoli!"

In jezdec je nadaljeval svojo pot.

"Postoj, Kavka!" je rekel naenkrat in nategnil uzdo... - Sedaj sem pa menda zopet nekaj slišal. Postoj vendar, da bi te vrag! Pa res slišim!

A to ni več šumenje listja, to je mlinsko kolo! Poglej ga no, kam se je skrila ta mlin! Zdaj pa le počakaj! Sedaj mi ne uideš, da bi te vragova babica!"

In Mihejič, kakor bi se bal, da bi zopet ne zašel s poti, je krenil v diru naravnost proti šumu.

"No hvala Bogu!" je rekel, ko se je med drevjem pokazalo z mahom porastlo tramovje z vrtečim se kolesom. "Vendar sem te izvohal. Čudo, da se nisem bolj upehal; enkrat je sum pred tabo, drugič za tabo - tako da ničesar ne razločiš. No, sedaj je tukaj! Od onele strani smo takrat prišli z bojarjem, ko so nam razbojniki kazali pot. Kako pa je spet to sedaj? Takrat je bilo kolo na desni, sedaj pa je na levi; takrat je stala bajta z oknom proti mlinu in z vrati proti gozdu, sedaj pa stoji z oknom proti gozdu in z vrati proti mlinu! Vrag ga vzemi, tega mlinarja! Kaj ti počne, da bi človeka zmedel! Ni čuda, da sem se ves dan motal okrog tega kraja; ko bi ne bilo treba rešiti bojarja, bi za ves svet ne bil prišel sem!"

Mihejič je zlezal s svoje Kavke, jo privezal k drevesu, stopil s precejšnjim strahom k mlinu in potrkal na vrata.

"Gospodar, he, gospodar!"

Nihče ni odgovoril.

"Gospodar, he, gospodar!"

V mlinu je bilo tiho, samo mlinski kamni so drdrali in stope so udarjale.

Mihejič je skušal odpreti vrata, toda bila so zaklenjena.

"Ali spi sivi vrag, ali se je potuhnil?" je pomislil Mihejič in je pričel na vso moč z rokami in nogami tolči po vratih. Nič odgovora. Mihejič se je pričel jeziti.

"Hej, ti hren!" je zakričal. "Prilezi ven, sicer podložim ogenj!"

Začul se je kašelj in skozi majhno linico nad vrati se je pokazala bela brada in obraz, razoran od gub, med katerimi so se svetile oči svetlosive barve.

Mihejiču je postalo mučno vpricho mlinarja. "Pozdravljen, gospodar!" je rekel s prijaznim glasom.

"Bog s teboj!" je odgovoril mlinar. "Kaj bi rad, prijatelj?"

"Ali me nisi spoznal, gospodar? Saj sem vendar zadnjič pri tebi prenočil z bojarjem."

"S knezom? Kako bi te ne poznal, takoj sem te spoznal! Po kaj pa te je Bog pripeljal sem?"

"Zakaj pa si se zaprl, gospodar, kakor sova v dupo? Spusti me noter, ali pa sam pridi ven; tako ni prijetno govoriti."

"Počakaj, batjuška, samo da žita nasujem, potem pa takoj pridem k tebi."

"Seveda," je pomislil Mihejič; "rad bi videl, kakšno žito nasipaš, vragov stric! Meni se zdi, da melješ židovske kosti čarovnicam za moko! Šemkaj pač nikdo ne more zapeljati, ko je vsenaokrog taka goščava in so kolesnice vse zarastle s travo!"

"No, vidiš, batjuška, sem že tu," je rekel mlinar, previdno zapirajoč vrata za sabo

“Rad nisi prišel! Dosti si se obotavljal, gospodar!”

“Kaj hočes, stric, tu živim v gozdu, ne pa na trgu. Vsakemu ne morem odpreti; nesreča je kaj hitro pri roki. Vedeti moram, kakšen človek je, ali ima blagoslovljen kruh pod suknjo ali kamen!”

“Le poglej jo, mušnico!” je pomislil Mihejič. “Dela se, kakor bi se bal razbojnikov, pa ga gotovo ni gozdnega hudirja, da bi njegovim otrokom ne bil kum!”

“No, batjuška, kaj bi rad od mene? Razloži mi, jaz te bom poslušal.”

“Le poslušaj, gospodar. Zgodila se je nesreča, hujša od smrti. Prekleti opričniki so ujeli mojega gospodarja in so ga odpeljali v Slobodo z veliko stražo. Sedaj gotovo sedi v ječi in mu slaba prede. Zakaj sedi, sam Bog vedi. Nikomur ni storil nič žalega, ne pred carjem ne pred Bogom. Potegnjen se je samo za pravico, za bojarja Morozova in njegovo bojarko, ko so oni lokavo sredi veselja napadli njegov dom in ga razdejali do tal.”

Mlinarjeve oči so dobile čuden izraz.

“Oh, oh, oh!” je rekel. “Hudo je to, rednik moj, hudo! Hudo se godi karasu (riba), kadar priplava v šum. Hudo je tvojemu knezu sedeti v verigah, hudo je Morozovu brez mlade žene, a še huje je Vjazemskemu od tuje žene!”

Mihejič se je začudil.

“Odkod pa veš, da je Vjazemski Morozovu odpeljal ženo? Ničesar ti nisem povedal o tem!”

“Ej, striček, ni mi znano samo to, kar se mi pove; včasih trešči daleč v gozdu, pa se blizu sliši. Ko je pod kolesom zmanjkalo vode, vem, da je suša sto vrst naokoli in da bo hudo primanjkovalo kruha, jaz pa držim lepo jezik za zobmi; poslušam, kako trava raste, in si mislim svoje!”

“Ali ne veš, gospodar, kako bi pomagali bojarju? Na vse strani sem premišljeval in ugibal, si ubijal glavo - pa mi ni nič seglo v glavo. K dobremu človeku pojdem, sem si mislil vprašam za svet. In razen tega, da ti povem po pravici, mi je ves čas na misel hodil tisti junak, ki nas je takrat spremljeval do tebe. Rekel mi je takrat: ako bo bojarju kaj treba, je rekel, pojdi v mlin, je rekel, vprašaj dedka, kje je VanjuhaPrsten, in jaz, je rekel, bom rad pomagal bojarju. Za njega, je rekel, tudi življenje rad žrtvujem! In sedaj sem prišel k tebi, gospodar; izkaži mi milost božjo, povej mi, kako bi oprostili bojarja. Ako mi poveš, te knez Nikita Romanič ne pozabi, in tudi jaz, siromak, bom tvoj sluga na veke.”

“Naj te zemlja požre in vragova babica naj te vzame!” je v mislih pristavil Mihejič. “Le poglej, komu se mora človek že klanjati!”

“Zakaj bi ne poskusil, batjuška, pomagati v nesreči. Sila je huda, to se mora reči; tudi lonce jemljejo z burkljami iz ognja, včasih pa zrno celo izpod stope skoči; je že tako, kakršno ima kdo srečo!”

“Res je, gospodar, da v srečnem slučaju tudi petelin znese jajce, v nesrečnem pa tudi hrošč človeka zakolje. Toda samo tega te prosim na kolenih: povej mi za božjo, kaj naj sedaj storim?”

Mlinar je povesil glavo in je bil videti, kakor da bi poslušal šum kolesa.

Minilo je nekaj minut. Starec je zmajal z glavo, ne da bi se zmenil za Mihejiča:

"Kolo se vrti; kar je bilo visoko gori, to bo nizko doli; kar je bilo nizko spodaj, bo visoko zgoraj. Slišim - daleč nekje zvoní zvon, Bog ve ali k pogrebu ali na svatbo, in koga bi ženili, koga pokopali, tega ni slišati - voda šumi, ničesar ni videti od velikega dima!

Vrani lete skupaj iz daljave, drug drugega kličejo na bogato pojedino, a sami ne vedo, koga bodo kljuvali, komu oči izkljuvali, samo preletavajo se in kriče! Nabrušena je sekira, pripravljen krvnik; po hrastovih deskah bodo tekli, bodo vreli tople krvi potoki. Glave bodo padle s pleč - čigave, kdo ve?"

Mihejiča je pretreslo.

"Kaj pa vendar govoriš, deduška in mrmraš, kakor bi molil?"

Mlinar pa, kakor da bi ne bil slišal Mihejiča, ni več govoril, ampak je samo sam sebi nekaj mrmral pod nos. Ustnice so se mu pregibale neprestano in sive oči so gledale mrko, kakor da ne vidijo ničesar.

"Deduška, oj deduška!" ga je potegnil Mihejič za rokav.

"A?" se je oglasil mlinar in se obrnil k Mihejiču, kakor da bi ga bil šele sedaj opazil.

"Kaj pa godrnjaš, deduška?"

"Eh, striček! Mnogo se sliši, malo se pove. Pojdi sedaj po poti mimo te smreke. Kar naravnost hodi; večkrat boš zavil v stran, sedaj na desno, sedaj na levo, ti pa le kar naprej. Ko prehodiš pet vrst, ugledaš v strani kočico; v tej koči ni žive duše. Tam počakaj do noči, tja pridejo dobri ljudje, od njih zveš več. Nazaj grede pa pridi sem, dobiš opravka; rajška ptica se je ujela v past; odpelješ jo k carju Dalmatu, skupička pa vsak pol."

In ne da bi počakal odgovora, je odšel starec v mlin in zaklenil vrata za sabo.

"Deduška!" je zavpil za njim Mihejič. "Povej mi, o kakšnih ljudeh vendar govoriš in o kakšni ptici?"

Toda Mlinar se ni oglasil na Mihejičev klic in naj je ta še tako vlekel na uho, ni slišal ničesar razen šumenja vode in škripanja kolesa.

"Da bi ga vragova babica!" je pomislil Mihejič. "Kam me pošilja! Pet vrst odtod bo kočja, v nji čakaj do noči, potem pa pride vrag ve kdo, da ti več pove. Tebe bi samega poslal tja hren ti hrenasti. Ko bi se ne tikalo bojarja, bi ti že pokazal! Da bi te pošast. No, Kavka, pojdiva, da poiščeva vražjo kočjo!"

In Mihejič je sedel na konja, zazvižgal in se spustil v dir v tisto stran, ki mu jo je bil označil mlinar.

19. RUS NE POZABI DOBROTE

Bilo je že pozno, ko je Mihejič ob strani zapazil črno in zakajeno kočjo, bolj podobno na pol gnili gobi, nego človeškemu bivališču. Sonce je bilo že zašlo. Proge megle so se vlačile nad visoko travo na majhnem, izsekanem prostoru. Bilo je hladno in vlažno. Ptice so prenehale čebljati; samo nekatere so zdajinzdaj začenjale zaspano pesem, a zaspale na ve

jah, ne da bi jo končale. Polagoma so umolknile tudi te in v splošni tišini je bilo slišati samo slabotno žuborenje nevidnega potoka in včasih brenčanje večernih žužkov.

"Glej, glej, kam sva prišla!" je rekel Mihejič, oziraje se naokrog. "Okrog in okrog ni žive duše! Počakam, da vidim, kdo pride in kaj mi bo svetoval. Morda pa pride, Bog nas varuj, kakšen tak... fej! Sam Bog se nas usmili in križ božji! Vrat bi mu zavil mlinarju, če ne bi bilo treba osvoboditi bojarja!"

Mihejič je zlezal s Kavke, nadel ji spone, ji snel uzdo in jo prepustil božji volji.

"Napasi se trave," je rekel, "jaz pa grem v kočo, če niso vrata zaklenjena, da vidim, če dobim kaj pod zob. Tole gospodarstvo menda ni najboljšega očeta, ampak lakota pa tudi ni teta!"

Udaril je z nogo po nizkih, zverženih vratih; čudno se je razleglo v tem mrtvem kraju njih zategnjeno, človeškemu joku podobno škripanje. Ko so se slednjič zasukala v tečajih in udarila ob steno, se je Mihejič zganil in stopil v kočo. Objela ga je tema in puh mrzlega dima. Stikal je naokrog, iztaknil na mizi krajec kruha in ga pričel natepavati. Stopil je k ognjišču, razkopal pepel, našel žerjavico, jo s trudom razpuhal in zapalil trsko, ki je ležala na klopi. Med ognjiščem in steno je bilo pritrjeno ležišče. Na njem je ležala razna obleka. Med drugim tudi brokatas kaftan, šivan kakor za kakega bojarja. Na steni je visela misjurka z bogato pozlačenimi zarezi. Najbolj pa je Mihejiča zanimala na podboju viseča sveta podoba, vsa črna od dima. Sprijaznila ga je z neznanimi gospodarji.

Mihejič se je nekolikokrat prekrizal pred njo, ugasnil luč, legel na posteljo, se iztegnil in zastokal ter zaspal junaško spanje. Spal je prav sladko, ko ga je vrgel nenaden udar s pestjo v bok z ležišča.

"Kaj je?" je zavpil Mihejič, zbudivši se že na tleh. "Kdo me je udaril? Da bi te vragova..."

Pred njim je stal mlad hrust z razmršeno brado in širokim nožem za pasom ter se pripravljaj, da ga pozdravi z novim udarcem s pestjo.

"Pusti ga!" mu je rekel drug krepak dečko, kateremu je brada šele poganjala. "Kaj ti je pa naredil? A?" S tem je odrinil tovariša s pleči, se postavil pred Mihejiča in ga debelo gledal.

"Vidiš, pa še siv je!" je pripomnil z nekakim spoštljivim začudenjem. "Kaj pa se poteguješ zanj, ti tulenj? je zakričal prvi nad njim. "Ali je tvoj oče ali tast?"

"Star je, zato. Siv je, zato ker je starec, zato ga branim. Pusti ga, ti pravim, sicer se razjezim!"

Bučen smeh je nastal med ljudmi, ki jih je cela truma stopila v kočo. "Hej, Hlopko," je rekel eden izmed njih, "varuj se! Če se Mitka razjezi, ti bo slaba predla! Z njim rajši ne začenjaj!"

"Gozdni hudir naj začne z njim!" je odgovoril Hlopko in se umaknil v stran. "Kdor se med otrobe meša, ga svinje požro."

Drugi dečaki, vsi oboroženi, so obkolili Mihejiča in ga gledali ne posebno prijazno.

"Odkod pa si priletel, netopir?" ga je vprašal eden izmed njih in mu gledal naravnost v oči.

Mihejič se je bil medtem zavedel.

"Aha!" je pomislil. "To so že tisti, prav gotovo so razbojniki!"

"Pozdravljeni, dobri ljudje! Kdo pa je med vami tisti, ki ga imenujejo Zanjuho Prstena?"

"Atamana bi rad? Zakaj tega nisi prej povedal? Ko bi odprl usta, bi je ne bil dobil pod rebra!"

"Tu je ataman," je pristavil drugi, kazoč na Prstena, ki je bil pravkar vstopil, spremljan od starega Koršuna.

"Ataman!" so zakričali razbojniki. "Tukaj je prišel ta človek; po tebi izprašuje!"

Prsten je bistro pogledal Mihejiča in ga takoj spoznal.

"A, ti si, tovaris" je rekel. "Pozdravljen! No, kako se godi knežji milosti, kaj dela, odkar smo skupaj klestili Maljutove opričnike? Pošteno so jih skupili pri Nečisti luži! Samo škoda, da se nam je izmuznil Maljuta Lukjanič in da je tale klada Mitka izpustil Homjaka. Slaba bi se jim godila v mojih rokah!... Kaj pa, ali je bil car batjuška kaj vesel, ko je zagledal carjeviča? Mislim, da kar ni sam vedel, kako bi poplačal kneza Nikito Romaniča."

"Seveda," je odgovoril Mihejič in vzdihnil. "Rad ga ima car, ne pa psar. Batjuška car Ivan Vasiljevič, daj mu Bog zdravje, je zelo vzljubil mojega gospodarja. Samo tistim prekletim opričnikom ni vseč Nikita Romanič. Seveda, ljubiti nas nimajo za kaj. Najprej smo jih v Medvedevki našeskali z biči, potem smo pri Nečisti luži dali Maljuti zaušnico, včeraj pa jih je v Moskvi zopet pošteno potolkel moj gospod. A prekletci so se trumoma vrgli nanj, ga podrli, zvezali in odpeljali v Slobodo. Vse to bi ne bilo nič, toda ta Maljuta, pasji sin, nas očrni pred carjem in se maščuje nad knezom za svojo zaušnico."

"Hm!" je rekel Prsten in se del na klop. "Torej car ni dal obesiti Maljute? Kako je vendar to? No, to pa ve že njegova carska milost sama. Kaj pa misliš početi,"

"A čuj, batjuška Ivan, ne vem, kako bi te klical po očetovem imenu..."

"Vanjuha mi reci, pa mir besedi!"

"No, batjuška Vanjuha, sam ne vem, kaj bi počel. Morda ti kaj uga-neš? Ena pamet je dobra, dve sta boljši. Tudi mlinar me ni poslal h komu drugemu, ampak k tebi! Idi k atamanu, je rekel, on ti pomore. Vidim, je rekel, vse kaže, da bo imel od tega uspeh in bogato korist! Le kar k atamanu pojdi, je rekel!"

"K meni! Tako je rekel - k meni?"

"K tebi, batjuška, k tebi. Pojdi k atamanu, je rekel pokloni mu se v mojem imenu, naj osvobodi kneza, naj stane, kar hoče. Že vidim, je rekel, mu ne pozabim te usluge. Ako pa ataman ne osvobodi kneza, ga čaka nesreča za nesrečo, usahne, je rekel, kakor cvetlica; čisto propade, je rekel."

"Glej, glej!" je rekel Prsten, povetil glavo in se zamislil. "Ali res usahnem?"

"Da, batjuška, roke in noge ti usahnejo, je rekel; na glavi pa se ti naredi, je rekel, taka skrumba, da sam Bog nas varuj!"

Prsten je dvignil glavo in se je pozorno ozrl v Mihejiča.

"Drugega pa nič ni rekel mlinar?"

"Kaj bi ne, batjuška?" je nadaljeval Mihejič in po strani pogledoval kadeči se lonec ščeti (kisla zelenjavna juha), ki so ga bili razbojniki postavili na mizo. "Še tole je rekel mlinar: povej atamanu, naj te pošteno nasiti in napoji, tako, kakor bi mene samega. Predvsem pa, je rekel, naj osvobodim kneza. Vidiš, batjuška, kaj je rekel mlinar!"

In Mihejič je gledal atamana, opazujoč, kakšen vtis so napravile njegove besede.

A Prsten ga je pogledal še bolj pozorno in se je naenkrat bučno in veselo nasmejalo.

"Ej starček! Ali ti je res mlinar rekel, da propadem, ako ne osvobodim kneza?"

"Da, batjuška," je odgovoril konjak nekoliko v zadregi, "roke in noge"

"Navihan si, brate!" ga je prekinil Prsten, ga udaril po rami in se smejal dalje. "Samo, da si me zaman skušal prestrašiti! Sedi z nami," je dodal in se primaknil k mizi, "na kruha in soli. Tu imaš žlico, večerjali bomo; če pa je mogoče pomagati knezu, mu pomorem brez tvojih izmislijotin. Samo kako in s čim naj mu pomagam? Knez torej sedi v ječi?"

"V ječi, batjuška."

"V tisti, ki je na trgu pri Maljutovi hiši?"

"V nobeni drugi. Ta je najtrdnejša."

"Kdo pa ima ključe do nje? Maljuta?"

"Ko smo bili v Slobodi, smo večkrat videli, kako je hodil v ječo mučiti ljudi. Ključ je imel vedno s sabo. Zvečer pa jih je nosil carju; car pa jih kakor je splošno znano, devlje prav pod vzglavje."

"No, vidiš" je rekel Prsten in spustil žlico v šči. "Kakšen vrag bi mogel pomagati tvojemu knezu? Sam povej, kakšen vrag naj mu pomaga?" Mihejič se je popraskal po tilniku.

"Torej vidiš, da ni pomoči?"

"Vidim", je odgovoril Mihejič in odložil žlico, "da torej tudi meni ni več živeti na svetu! H gospodu pojdem, naj pade stara moja glava pored njegove, služil mu bom na drugem svetu, če mi je prepovedano, služiti mu na tem."

"No, no, kaj boš pel mrtvaške molitve! Morda pa tvoj knez še ni v ječi! Potem tudi ni treba jokati, če pa je v ječi, daj, da premislim... Sloboda dobro poznam, prejšnji mesec sem medveda peljal tja in dvorec poznam. vse sem si ogledal. Mislim sem si: sčasoma vse prav pride... Čakaj, pusti me pomisliti..."

Prsten se je zamislil.

"Že imam!" je zdajci vzkliknil in skočil pokonci. "Striček Koršun! Naju dva je knez rešil smrti; - tudi midva rešiva njega. Sedaj je vrsta na naju! Ali hočeš iti z mano na težko delo?"

Stari razbojnik se je pomračil in zmajal s kodrasto glavo.

"Kaj, Koršun, tebi se ne da?"

"Ataman, ali si ob pamet ali kaj? Ali nisi slišal, kje sedi knez? Ali nisi slišal, da ima ključke podnevi Maljuta, ponoči pa car pod vzglavjem? Kaj naj storimo? Z glavo se ne da skozi zid. Če je izgubljen! Ali naj zaradi njega še mi poginemo? Ali mu bo kaj bolje, če bodo z nas rezali jermene?"

"Res, da je tako, Koršun, toda ljudje ne pravijo zaman, da je dolg takrat lep, kadar ga plačaš. Da naju ni tisti čas rešil knez, kje bi bila sedaj? Visela bi kje na kaki brezi in veter bi naju gugal. A kako je sedaj njemu? Gotovo si misli: Svoj čas sem jaz fante rešil, sedaj pa oni mene rešijo! Če pa ga pustimo, ga popeljejo na morišče - fuj! Rekel bo: Kakšni ljudje pa so bili to? Krasti in ropati znajo, dobrote pa ne poznajo! Samo, bo rekel, nedolžno kri prelivajo, kristjana rešiti pa ne znajo. Pri Bogu, bo rekel, ne založim zanje dobre besede! Naj jim bo, bo rekel, poguba na tem in na onem svetu! Tako bo rekel knez!"

Koršun je še bolj nagubančil obrvi. Njegov sirovi obraz je izražal njegov notranji boj. Kazalo je, da se je Prsten dotaknil njegove žive strune v njegovem zakrknjenem srcu.

A boj ni trajal dolgo. Starec je zamahnil z roko.

"Ne, brate," je rekel; "zaman govoriš. Lastna košulja je telesu najbližja. Ne pojdem!"

"Če ne, pa ne!" je odgovoril Prsten. "Počakajmo do jutri, morda nam kaj drugega pride na misel - jutro je modrejše od večera. Sedaj pa je čas iti spat, fantje! Kdo more, naj pomoli Bogu, kdor pa ne more, naj leže tako!"

Ataman je po strani pogledal Koršuna. Gotovo je vedel nekaj o starcu, kajti Koršun se je rahlo zdrznil; da bi pa tega nihče ne opazil, je pričel glasno zevati in polglasno nekaj peti.

Razbojniki so vstali. Nekateri so takoj legli na ležišča, drugi pa so se dolgo molili pred sveto podobo, Med zadnjimi je bil tudi Mitka. Goreče se je priklanjal do tal in ko bi obleka in oprava ne izdajala njegovega posla, bi po dobrodušnem obrazu Mitke nihče ne spoznal razbojnika v njem.

Stari Koršun pa ni bil tak; ko so že vsi poglobili, je videl Mihejič ob slabem plapolanju ognja, kako je starec zlezal z ležišča in stopil pred sveto podobo. Pokrižal se je nekolikokrat, nekaj mrmral in nazadnje jezno rekel:

"Ne, ne morem! Mislil sem, da bo danes lažje."

Dolgo je slišal Mihejič, kako se je Koršun prekladal z ene strani na drugo in kako je nekaj mrmral, zaspati pa ni mogel. Pred svitanjem, pa je zbudil atamana.

"Ataman," je rekel, "čuj, ataman!"

"Kaj bi rad, stric?"

"Naj bo, jaz pojdem s tabo; pelji me, kamor hočeš."

"Kako to?"

"Tako, - ne morem spati. Že več noči ne spim."

"Pa se ne umakneš?"

"Če sem rekel da pojdem, se ne umaknem več!"

"Dobro torej, stric Koršun, hvala ti! Sedaj nam je treba samo še enega tovariša, to bi bilo zadosti! Koliko je še do dne?"

"Sliši se, da so že ptiči pričeli peti."

"No naležali smo se, čas je vstati... Mitka!" je rekel Prsten in sunil Mitko v bok.

"A?" je rekel fant in odprl oči.

"Ali gre. z nami?"

"Kam?"

"Kaj pa te to briga? Vprašam te, ali greš z mano in dedom Koršunom?"

"Zakaj pa?" je odgovoril Mitka zevaje in je povetil noge z ležišča.

"Tole mi je pa posebno všeč! Pojdi in ne izprašuj, kam te popeljem. Če ti razsekajo glavo - kaj ti mar, to bomo videli mi, kaj briga to tebe? Samo, če pojdeš, glej da se boš držal. Če se ustrašiš, ti bomo rekli rak!"

"Ne boste mi, ne," je odgovoril Mitka in pričel noge zavijati v onuce (krpe).

Razbojniki so se pričeli oblačiti.

Kaj je nameraval Prsten in ako se mu je posrečila namera to zvmemo iz naslednjih poglavij.

20. VESELI LJUDJE

V globoki in temni ječi, katere mokre stene je pokrivala plesnoba, je sedel knez Nikita Romanovič, vkovan na rokah in nogah, ter čakal smrti. Koliko dni je minilo od takrat, ko so ga ujeli, ni vedel natanko, kajti od nikoder ni prodirala svetloba v podzemlje, le tuintam mu je udarjalo na uho oddaljeno zvonjenje. Računajoč po teh zamolklih in slabih glasovih, je domneval, da sedi v ječi več nego tri dni. Kruh, ki so mu ga bili dali, je že davno snedel, vedro vode, ki so mu ga bili pustili, že davno popil. Glad in žeja sta ga pričela mučiti, ko je nepričakovan šum obrnil njegovo pozornost nase. Nad njegovo glavo so odklepali ključavnico. Zaškripala so prva vnanja vrata njegove temnice. Šum se je oglasil bliže. Zaškrtala je druga ključavnica, zaškripala so druga vrata. Končno so se odprla tretja vrata in začuli so se koraki, ki so se spuščali v podzemlje. Skozi razpoke zadnjih vrat je sinila svetloba, zavriščal je ključ in se obrnil, odskočilo je nekaj zapahov, zarjaveli tečaji so žastokali in jarka, neznosna luč je oslepila Srebrjanega.

Ko je povetil roke, s katerimi si je bil nehote zakril oči, sta stala pred njim Maljuta Skuratov in Boris Godunov. Spremljajoči jih rabelj je visoko nad njim držal smolnato plamenico.

Maljuta je s prekrižanimi rokami smehljuje se gledal Srebrjanemu v obraz in njegove zenice so se vidno zoževale in širile.

"Pozdravljen, batjuška knez!" je izpregovoril z glasom, kakršnega Nikita Romanovič še nikdar ni slišal, z zategnjeno priliznjem in zlovešče mehkim glasom, ki je spominjal na krvoločno mijavkanje mačke, kadar se bliža mišnici, v kateri čepi ujeta miš.

Srebrjani je nehote vztrepetal, a pogled na Godunova ga je pomiril.

"Boris Fedorovič", je rekel in se obrnil od Maljute, "hvala ti, da si me posetil. Sedaj bom lažje umrl."

In iztegnil je proti njemu vkovano roko. Toda Godunov je stopil nazaj in na njegovem hladnem obličju ni niti ena poteza izražala sočutja s knezom.

Roka Serebrjanega, rožljajoča z verigo, je zopet padla nazaj na kolena.

"Nisem mislil, Boris Fedorovič," je rekel s očitkom, "da se obrneš od mene. Ali si prišel gledat samo mojo usmrtitev?"

"Prišel sem," je mirno odgovoril Godunov, "k tvojemu zaslišanju skupno z Grigorijem Lukjanovičem. Obrniti se nimam od ničesar; nikdar se nisem strinjal s tabo, in sem samo zato, ker poznam carjevo milosrčnost, ustavil tvojo zasluženo usmrtitev."

Serebrjanemu se je srce bolestno skrčilo in izprememba v Godunovu mu je bila mučnejša nego smrt.

"Čas milosrčnosti je minil," je hladnokrvno nadaljeval Godunov. "Ali se spominjaš prisege, ki si jo dal carju? Pokori se sedaj njegovi sveti volji in ako nam priznaš vse brez tajeja, se izogneš mučenju in boš usmrčen nagle smrti. Začnimo z izpraševanjem, Grigorij Lukjanovic!"

"Čakaj čakaj malo!" je odgovoril Maljuta smehljaje se. "Z njega milostjo imam poseben račun. Skrajšaj mu verigo, Tomka!" je rekel rablju.

In rabelj je vtaknil baklo v železen obroč, ki je bil vdolan v steno, in potegnil Serebrjanemu roke prav do stene, tako da jih ni mogel niti premakniti.

Tedaj je Maljuta stopil bliže k njemu in ga gledal dolgo, ne da bi spremenil svoj usmev.

"Batjuška, knez Nikita Romanovič!" je rekel slednjič. "Ne odreci mi velike milosti!"

Pokleknil je in se do tal poklonil Serebrjanemu.

"Mi, batjuška knez," je nadaljeval s porogljivo ponižnostjo, "mi smo pred tvojo milostjo majhni ljudje. Takih velikih bojarjev, kakor si ti, s svojimi rokami še nikdar nismo usmrčevali! Kar strah nas je začeti z zasliševanjem! Pravijo, da se ne pretaka ista kri po najinih žilah..."

In Maljuta je premolknil, njegov usmev je postal še bolj strupen, oči so se mu še bolj razširile, zenice so se mu izpreminajale hitreje.

"Dovoli, batjuška knez," je nadaljeval in pridal svojemu glasu proseeč izraz, "dovoli pred izpraševanjem, da se predrznem pogledati tvojo bojarsko kri!"

Vzel je izza pasa nož in se po kolenih priplazil k Serebrjanemu.

Nikita Romanovič se je nagnil nazaj in pogledal Godunova.

Boris Fedorovič ni zganil z obrazom.

"Potem," je nadaljeval Maljuta in povzdignil glas, "potem mi dovoli, meni nizkorojenemu, da iz tvojega knežjega hrba izrežem jermen! Dovoli, meni hlapcu, da tvojo bojarsko kožo napnem na svoje sedlo! Dovoli smrdljivemu sužnju, da s tvojim velmožnim mesom nakrmim svoje pse!"

Glas Maljute, že itak sirov, je bil sedaj počoben glasu šakala, kakor bi se obenem jokal in smejal.

Serebrjanemu so se naježili lasje. Ko ga je bil Ivan prvokrat obsodil

na smrt, je krepko stopal na morišče, a sedaj v ječi, vkovan v verige, izmučen od gladu, ni mogel prenesti tega glasu in pogleda.

Maljuta se je nekaj časa naslajal nad učinkom, ki ga je bil napravil.

"Batjuška knez," je naenkrat zacvilil, vrgel svoj nož iz rok in se dvignil na noge, "dovoli mi pred vsem, da ti pošteno poplačam svoj dolg!"

In stisnivši zobe, je dvignil dlan in je zamahnil na Nikito Romanoviča.

Serebrjanemu je kri planila k srcu in njegovemu gnevu se je pridružila groza gnusa, kakršnega vzbuja v nas bližina nečiste golazni, ko se je bojimo, da se nas bo dotaknila.

Uprl je v Godunova obupani pogled.

Ta hip se je dvignjena roka Maljute ustavila v zraku; zgrabil jo je Boris Fedorovič.

"Grigorij Lukjanovič!" je rekel Godunov, ne da bi se kaj vznemiril. "Ako ga udariš, razbije si glavo ob steni; ne vem, koga bova potem izpraševala. Poznam tega Serebrjanega."

"Proč!" je zarjul Maljuta. "Ne moti me, da se poveselim z njim! Ne moti me, da mu poplačam Nečisto lužo!"

"Zavedi se, Grigorij Lukjanovič! Midva sva odgovorna zanj carju!"

In Godunov je pograbil Maljuto za obe roki.

Toda kakor divja zver, ki je zaduhala kri, je izgubil Maljuta vsako razsodnost. S krikom in preklinjanjem se je zagnal v Godunova in ga skušal odriniti, da bi planil na svojo žrtev. Nastala je borba med njima; bakla zadeta od enega izmed njiju, je padla na tla in ugasnila pod nogo Godunova.

Maljuta se je spametoval.

"Carju povem," je kričal hripavo brez sape, "da se poteguješ za izdajico!"

"A jaz," je odgovoril Godunov, "povem gosudarju, da si hotel ubiti njegovega izdajalca brez zaslišanja, ker se bojiš njegove izpovedi!"

Nekaj rjoenju podobnega se je izvilo Maljuti iz prsi in planil je iz temnice ter poklical rablja za sabo.

Medtem, ko sta tipaje odšla po stopnicah, je začutil Serebrjani, da mu odnehtavajo verige in da se zopet lahko giblje.

"Ne obupaj, knez!" mu je šepnil Godunov na uho in mu krepko stisnil roko. "Glavno je, da pridobimo časa!"

In pohitel je za Maljuto, potem ko je bil previdno zaprl vrata za sabo in skrbno zarinil zapahe.

"Grigorij Lukjanovič," je rekel Skuratovu, ko ga je došel pri izhodu in mu oddal ključe vpricho straže, "ječe nisi zaprl Tako se ne sme; lahko bi si kdo mislil, da držiš s Serebrjanim!"

Med tem časom, ko so se popisane stvari godile v ječi, je sedel Ivan v svoji gornji sobi, mračen in nezadovoljen. Polagoma ga je premagovalo neznano čustvo. To čustvo je bilo nehoti spoštovanje do Serebrjanega, ki je njega samovladno srce razburjal s svojim smelim vedenjem, katerega pa vendar ni mogel smatrati za izdajalsko. Doslej je Ivan naletel samo na javno svojevolje, postavim pri bojarjih, ki so s svojimi upori zatemnili leta njegove maloletnosti, ali pa na smelo neposlušnost, kakor v Kurbskem, ali

na suženjsko ponižnost, kakršno so kazali vsi, ki so ta čas bili okrog nje-ga. Serebrjani pa ni spadal k nobenemu teh razredov. On je bil prepričan kot ljudje njegove dobe o božanski nedotakljivosti Ivanovih pravic; on se je umstveno podvrigel temu prepričanju, in ker je bil bolj navajen delati nego misliti, ni nikdar namenoma prekršil svoje pokornosti carju, katerega je smatral za zastopnika božje volje na zemlji. A ne glede na to mu je vsakokrat, kadar je naletel na očitno nepravico, duša vzkipela od nejevolje in prirojena mu iskrenost je premagala načela, ki jih je bil veren prevzel od svoje dobe. V takih slučajih se je moral sam čuditi, kako je skoro nehote deloval proti tem načelom in konec je bil vedno drugačen, kakor mu je bilo po njih predpisano. Ta plemenita nedoslednost je naspro-tovala vsem Ivanovim pojmom o ljudeh in privedla v zmede njegovo poznanje človeškega srca. Odkritosrčnost Serebrjanega, njegova nepodkupljiva iskrenost in nesposobnost, iskati lastne koristi, je bila celo Ivanu dobro znana. Spoznal je bil, da ga Serebrjani ne prevara, da se lahko nanj bolj zanese nego na kogarkoli izmed zapriseženih opričnikov. Zato se ga je lotila želja, približati ga sebi in napraviti iz njega svoje orodje. Obenem pa je čutil, da se mu lahko to orodje, ki je bilo samo na sebi zanesljivo, ne-pričakovano izmuzne iz rok, in že ob sami misli na tako možnost se je njegova naklonjenost napram Serebrjanemu izprevrгла v sovraštvo. Vča-sih je živa dovtičnost nagnila Ivana, da je opustil svoja krvava dejanja in se vdal pokori, a to so bile izjeme; navadno je bil prepričan o svoji nez-motljivosti, trdno je veroval v božji izvor svojega vladarstva ter ga ljubo-sumno ščitil pred tujim vmešavanjem; vmešavanje se mu je zdelo vsaka, čeprav še tako molčeča graja. Tako se je zgodilo tudi sedaj. V njegovi duši se je zganila misel, da bi odpustil Serebrjanemu, a se je takoj umaknila prepričanju, da Nikita Romanovič spada med ljudi, katerih ne sme trpeti v carstvu.

"Tako je," je pomislil, "Ako gre vsa čreda na desno, ena sama ovca pa gre na levo, pastir to ovco vzame iz črede in jo odda v zakol!" Tako je pomislil Ivan in v svojem srcu odločil usodo Serebrjanega. Njegovo usmr-čenje je bilo določeno za naslednji dan; toda velel mu je sneti verige in mu poslal vina in jedi s svoje mize.

Da bi razgnal vtise, ki jih je vzbudila v njemu notranja borba, - ne-na-vadne vtise, ki so ga vznemirjali -, je sklenil, izprehoditi se po polju, in ukazal prirediti velik ptičji lov.

Jutro je bilo prekrasno. Sokolnik, podsokolnik, načelniki in vsi čini sokolništva so jahali ven v blestečih opravih s sokoli, belkastmi sokoli in jastrebi na rokavicah ter na polju pričakovali carja.

Ne pripovedujejo zaman že oddavna, da zabava pod milim nebom po-mirja žalostna srca in da lov s sokoli z radostnim veseljem navdaja stare in mlade. Dasi je bil car mračen, ko je jezdil iz Slobode s svojimi oprič-niki, se mu je vendar razjasnil obraz ob pogledu na blestečo tolpo sokolni-kov. Za zbirališče so bile zaloke, travniki in mladi logi dve vrsti od Slobe-de po Vladimirski cesti.

Višji sokolnik, v rdečem žametastem kaftanu z zlatimi našivi in zlato prevezo, v brokatasti čapki, žoltih škornjih in v paradnih rokavicah je

zlezl s konja in stopil k Ivanu, spremljan od podsokolnika, ki je nosil na roki belega sokola s kapuco in kraguljčki.

Nadsokolnik se je priklonil do tal in vprašal:

"Ali je že čas za veselje, gosudar?"

"Čas je," je odgovoril Ivan, "kar prični z veseljem!"

Tedaj je nadsokolnik predal carju bogato rokavico, pokrito s pestrimi zlatimi reki, prevzel sokola od podsokolnika in ga posadil carju na roko.

"Častiti in hvalevredni lovci!" je rekel nadsokolnik krdelu opričnikov. "Zabavajte se in veselite slavnega, krasnega in premodrega lova, da izgine vsaka žalost in se razvedre vaša srca!"

Potem se je obrnil k sokolnikom:

"Dobri in pridni sokolniki," je rekel, "izpuščajte jih in dobivajte!"

Zdajci se je vse pestro krdelo sokolnikov razkropilo po polju. Nekateri so se s krikom zagnali v gozdič; drugi so se razkropili k majhnim jezercem, ki so bila raztrošena med grmičjem kakor črepinje zrcala.

Kmalu so se dvignila krdela rac iz trstja in se razletela po zraku.

Lovci so izpustili sokole. Race so se zagnale nazaj k jezerom, a tam so naletele na druge sokole in se prestrašene kakor strele razbežale na vse strani.

Sokoli, jastrebi in razni sokoliči, ki so jih izpodbijali kriki njihovih lovcev, so napadali race na vse načine, eden v zasledovanju, drugi nepričakovano od strani, tretji od zgoraj navzdol zviškoma kakor kamen žrtvi v hrbet.

Odlikovali so se ta dan Bedrjaj in Smeljaj, sibirski sokoliča, in Arbas ter Anpras, sokola dikomita (na lovu z mladiči vred ujeta sokola), Horjak in Hudjak, Malec in Palec. Dosti so izkupile od njih race in ruševci, katere so nižji sokolniki z biči preganjali iz goščave. Čudovito in krasno je bilo gledati, kako so letali raznovrstni sokoli. Ruševci so padali venomer, prekopicajoč se v zraku. Nekajkrat so se race v obupu zagnale konjem pod noge, da so jih lovci lahko ujeli žive. Tudi brez izgube ni bilo. Mladič Gamajun se je iz višave vrgel na starega ruševca, ki je letel prenizko, telebnil s prsi ob zemljo in se kratkomalo ubil.

Astrec in Sorodum, dva kazaška sokola, sta odletela lovcem izpred oči, ne zmeneč se za zvižge gonjačev, niti za golobja krila, s katerimi so mahali.

Čez vse slavno in občudovanja vredno pa se izkazal carski belkasti sokol po imenu Adragan. Dvakrat ga je izpustil car in dvakrat je dolgo časa ostal v zraku, davil brez razlike vsako ptico, in ko se je naveselil do sita, se je zopet spustil na zlato carjevo rokavico. V tretje je Adragan postal tako divji, da ni napadal samo poljskih ptic, marveč celo sokole, ki so neprevidno letali mimo njega. Sokol Smišljaj in sokolji jastreb Kružok sta padla na zemljo s polomljenimi krili. Car in njegovi sokolniki so oprezno vabili Adragana na rdeče sukno in ptičje perutnice. Beli sokol je delal v zraku široke kroge, se dvigal v nevidno višino in kakor blisk udarjal na žrtve: a namesto da bi se spustil za njo na tla, se je Adragan po vsaki novi zmagi zopet dvignil v višavo in odletel daleč proč.

Višji sokolnik je izgubil upanje, da bi dobil Adragana nazaj, ter hitro podal carju novega sokola. A car je ljubil Adragana in mu je bilo žal, da se mu je izgubila najljubša ptica. Vprašal je sokolnika, kdo izmed pomočnikov je imel držati Adragana. Nadsokolnik je odgovoril, da je bilo to ukazano pomočniku Triški.

Ivan je ukazal poklicati Triško. Triška je slutil nesrečo in bled pristopil.

"Človeče," mu je rekel car, "ali tako paziš na drago ptico? Zakaj pa imaš vabo, če ga ne znaš privabiti? Čuj, Triška: v tvoje roke pokladam tvojo usodo; ako dobiš Adragana, te obdarim tako, kakor nisem še nikogar izmed vas; ako pa se izgubi, ukažem ti - ne jezi se zato - vzeti glavo; to bo vsem v svarilo. Že dolgo opazujem, da ni med sokolniki pravega reda in da gine ptičja zabava!"

O zadnjih besedah je Ivan po strani pogledal nadsokolnika, ki je tudi prebledel, ker je vedel, da car nikogar zaman ne pogleda po strani.

Nemudoma je Triška skočil na konja in dirjal iskat Adragana, moleč k svojemu patronu, svetemu Trifonu, da bi mu pokazal izgubljenega sokola.

Lov je šel medtem svojo pot. Že več ur se je zabaval car, mnogo raznega plena je bilo že privezanega na jermena ob sedlu, ko je nov prizor obrnil nase pozornost Ivanovo.

Po vladimirski cesti sta prihajala dva slepca, eden srednjih let, drugi starec, s živo kodrasto glavo in dolgo brado. Imela sta na sebi bele, ponošene košulje, na otiračah, križema privezanih čez pleča, pa je visela na eni strani bisaga za milodare, na drugi pa raztrgan kaftan, slečen zaradi vročine. Druge stvari, kakor gosli, balalajke in torbe s kruhom sta naprtila močnemu mladcu, ki jima je bil za vodnika. Od kraja se je tisti slepec, ki je bil mlajši, držal za ramo vodnika, sam pa je za sabo vlekel starca. A mladec se je bil zagledal v lov in je pozabil na tovariša. Slepca sta zaostala za njim. Držec se drug drugega, sta tipala z dolgimi palicami po tleh in se večkrat spotaknila. Gledaje jih, se Ivan Vasiljevič ni mogel zdržati smeha. Šel je bliže k njima. Ta čas se je sprednji slepec spodtaknil, padel v lužo in potegnil za sabo tovariša. Vstala sta vsa polna blata, plувala in se jezila nad vodnikom, ki je z i jal v blesteče opričnike. Car se je glasno smejal.

"Kdo ste, ljudje božji?" je vprašal. "Odkod in kam?"

"Vrag te vzemi!" je odgovoril mlajši slepec, ne da bi snel čapko. "Če boš preveč vedel, se kmalu postaraš!"

"Tepec!" je zakričal eden izmed opričnikov. "Ali ne vidiš, kdo stoji pred tabo?"

"Ti si tepec!" je odgovoril slepec in ga z belim pogledal. "Kako bom videl, ko nimam oči! Pri tebi je druga: ti imaš dva manj ko štiri oči, zato vidiš dalje in širje naokrog. Povej mi kdo je pred menoj, da bom vedel."

Car je opričniku ukazal molčati in prijazno ponovil vprašanje.

"Veseli ljudje smo," je odgovoril slepec, "prehodili smo mesta in vasi, iz Muroma v Slobodo gremo, lenobo povsod prodajamo, dobre ljudi razveseljujemo, enemu na konje pomagamo, drugemu ga vzamemo."

"Tak tako!" je rekel car, ki mu je ugajal slepčev odgovor. "Muromci ste torej, kolače pečete, bob obračate! Ali je pri vas kaj junakov pri Muromu?"

Kaj bi jih ne bilo?" je odgovoril slepec, brez zadržge. Tega blaga ne zmanjka. Imamo deda Miheja, sam sebe za lase pet palcev visoko dvigne s tal. Imamo tetko Uljano, ki hodi na lov na ščurke."

Vsi opričniki so se zasmeli. Car že dolgo ni bil tako vesel.

"To so pa res veseli ljudje," je pomislil. "Takoj je poznati, da niso od tod. Naveličal sem se že svojih pravljicarjev; vedno gonijo eno in isto. Tudi burkežev sem že sit. Odkar sem se naprevidno pošalil z enim izmed njih, kakor da je moja krivda, da pri tistem tepcu duša ni trdneje sedela v telesu."

"Čuj, prijatelj! ali znaš pripovedovati pripovedke?"

"To je odvisno od tega, kakšne pripovedke," je odgovoril slepec, "in komu naj jih pripovedujem? Zadnjič sva pripovedovala straickemu vojvodi pripovedko o kosmati kozi, pa sva slabo naletela. Iz kože, veš, je nastala sama vojvodinja, tako da naju je dal pretpsti in spoditi iz hiše. Odslej ne pripovedujeva več."

Težko je opisati krohot, ki je nastal med opričniki. Staricki vojvoda je bil pri carju v nemilosti. Slepčeva poroga je zadela ob pravem času.

"Čujte, prijatelji," je rekel car. Pojdite v Slobodo, naravnost v двореc, tam počakajte, da pridem; recite, da vas je poslal car. Naj vas nasitijo in napoje, ko pridem domov, bom poslušal vajine pripovedke."

Ob besedi "car" sta se slepca prestrašila.

"Batjuška gosudar!" sta rekla in sta padla na kolena. "Ne kaznuj nas zaradi najinih grdih, kmetiških besed! Ne daj nama odsekati glave; pregrešila sva se nevede!"

Car se je nasmejal strahu slepcev in zopet odhajal na polje nadaljevati lov, slepca pa sta z vodnikom krenila proti Slobodi.

Dokler jih je krdelo opričnikov moglo videti, so se držali drug drugega in se neprestano spotikali; a komaj jih je cestni ovinek skril pred njih pogledi, je mlajši slepec obstal, se ozrl na vse strani in rekel tovarišu:

"Ali si se že naveličal spotikanja, stric Koršun? Doslej jo šlo še vse, kakor je prav; a kaj bo sedaj? Zakaj pa tako nabiraš obrvi stric? Ali ti je žal, da smo se lotili tega dela?"

"Ne to," je odgovoril stari razbojnik; "ker sem se bil odločil iti, ne bom gledal nazaj. Samo tega ne vem, kaj se je zgodilo z mano; tako težko mi je pri srcu, kakor mi ni še bilo nikoli. Naj premišljam karkoli, vedno mi eno in isto prihaja na misel."

"Kaj pa ti prihaja na misel?"

"Poslušaj, ataman. Dvajset let je že minilo od takrat, odkar je žalost legla name, in nikdo niti na Volgi niti na Moskvi ne ve o tem. Nikomur nisem o tem povedal niti besedice. Skril sem togo v svoji duši in jo že dvajset let kakor mlinski kamen nosim na vratu. Skušal sem se nekoč pripraviti za Veliki post, hotel sem popu vse izpovedati, a nisem mogel moliti - opustil sem pripravo. Sedaj pa me to zopet duši in davi; zdi se mi, da mi bo lažje, ako se izpovem. Tebi povedati ni tako težko kakor popu; ti si sam tak kakor jaz."

Globoka žalost se je izražala na Koršunovem obrazu. Prsten je poslušal in molčal. Razbojnika sta sedla kraj ceste.

"Mitka," je rekel Prsten vodniku, "sedi kam proč in glej na okrog. Kadar koga ugledaš, nama namigni. Glej, da ne pozabiš: ti si gluhi in nem, ne zini ni besedice!"

"Dobro," je rekel Mitka, "ne boj se ne bom se izpozabil."

"Da bi se ti naredila pika na jeziku! Molči, budalo! Niti z nama ne govori! Navadi se molčati sicer, končno res blekneš pred kom. Potem gorje nama in tebi!"

Mitka je šel kakih sto korakov v stran, legel na trebuh, se uprl s kolmci ob zemljo, z rokami pa ob brado.

"Dober fant je," je rekel Prsten, gledajoč za njim, neumen pa tako, da bi mu lahko drva sekal na glavi. Samo pusti ga, takoj se zareče! A kaj se hoče, boljšega od njega ga ni; on naju vsaj gotovo ne izda ne. Stal bo trdno za sebe in za naju, ako nas kaj zadene, kar Bog ne daj! Kaj je torej, stric - sedaj naju nihče ne sliši - govori, kaj ti teži srce? Eh, ni te obiskalo v pravem času!"

Stari razbojnik je povetil kodrasto glavo in si z dlanjo potegnil preko čela. Rad bi govoril, a težko je bilo začeti.

"Vidiš, ataman," je rekel, "dosti ljudi sem ubil v svojem življenju, kaj bi govoril? Že v mladih letih sem se zaljubil v rdečo košuljo! Včasih se mi je kak trgovec postavil po robu, včasih je kaka baba zakričala, pa sem sunil z nožem v bok - pa konec. In ko bi tudi sedaj bilo koga treba spraviti s sveta - roka bi se mi ne stresla! Pa kaj bi to! Kaj bi te prepričeval: tudi ti si dosti ljudi spravil na drugi svet; to ni nič čudnega, kajne?"

"No, kaj zato?" je odgovoril Prsten z vidno nevšečnostjo.

"To, da nisem niti jaz niti ti baba. Dosti krvi imava na duši, a povej mi tole, ataman: ali se ti je prigodilo kedaj, ko si se spomnil kakega svoje-ga dejanja, da se ti je zdelo, kakor bi te kdo s kleščami grabil za srce in da te je mraz in vročina izpreletela od nog do glave in te je potem grizlo in grizlo, da bi bilo bolje, če bi se ne bil rodil na svet?"

"Nehaj vendar, stric. Kaj pa me to izprašuješ! Sedaj ni čas za to."

"Glej," je nadaljeval Koršun, "mnogo sem že pozabil svojih del, a enega ne morem pozabiti. Tega bo dvajset let; živeli smo na Volgi. Naš ataman je bil Danilo Kot. O tebi takrat še ni bilo ne duha na sluha, mene pa so že poznali v tolpi in so mi že takrat dali ime Koršun (jastreb). Uničevali smo bogate ladje in plenili pristane. Kar smo naplenili, smo si enakomerno razdelili in Danilo Kot ni trpel nobenega prepira. Česa nam je manjkalo. Ob-lekli smo se v pisane kaftane, naredili si čapke po strani, udarili v vesla, neustrašeno zapeli, iz vasi in mest pa se je narod valil na breg, da si ogleda junako in se veseli sokolov jasnih! Mi pa veslamo, in pojemo, pojemo na vse grlo, na slepo streljamo s puškami in migamo krasnim devojkam! Včasih smo jadrali s kopji in sulicami, tedaj so bile naše ladje kakor z drevjem porastle! Lepo je bilo to življenje, a premotil me je vrag pre-kleti. Neki dan pomislim: kaj? Več delam od drugih, korist pa imam isto kot drugi. In si vtepem v glavo: sam pojdeš po zaslužku, zaslužiš si plen, ne oddaš ga družbi, vse obdržiš zase. Oblečem se kot berač, prav kakor

sedaj, obesim si bisago okrog vratu, vtaknem nož za krpe in sedem ob cesti na prežo, kdo pojde mimo. Čakam, čakam: ni voza, ni kupca, nikogar ne ugledam. Pograbila me je jeza. Dobro, sem dejal; ako Bog ne da dobička, potem vsakega, ki pojde mimo, naj bo tudi moj lastni oče, oberem do golega; Komaj sem to pomislil, pride po cesti uboga baba, nekaj nese v košari. Košara je bila s platnom pokrita. Komaj je bila vstric mene, plamen izza grma. Stoj, baba! pravim. Daj sem košaro! Ona pa mi pade k nogam: Vzemi kar hočeš, samo košare se ne dotakni! Ehe, pomislil, torej imaš denar v njej, in sem zgrabil za košaro. A baba tuli, vpije nad mano in me ugrizne v roko. Bil sem že močno hud, ker sem zapravil dan, sedaj pa sem se raztogotil še bolj. Vrag me je sunil v bok, potegnil sem nož in ga babi zasadil v grlo. Ko se je zvalila se me je lotil strah. Pričel sem bežati, a sem se premislil in se vrnil h košari. Mislim sem sam pri sebi: ako sem že ubil babo, naj vsaj ne bo zastonj. Pograbil sem košaro, ne da bi jo odkril, in zbežal v gozd. Nisem bežal dalje kot za pasji laj, noge so se mi pričele šibiti, pa pomislil: usedem se, si oddahnem in pogledam, če sem dobil kaj prida. Odgrnem košaro in pogledam: v njej leži majhno dete, napol živo, komaj da še diha. Ej, ti vravec! pomislil. Zatorej babnica ni hotela dati košare! Zaradi tebe, prekletec, sem vzel greh na dušo!"

Koršun je hotel nadaljevati, a je umolknil in se zamislil.

"Kaj pa si naredil z otrokom?" je vprašal Prsten.

"Kaj naj bi ga bil pestoval, ali kaj? Kaj sem naredil? To se pač ve."

Starec je zopet umolknil.

"Ataman," je zdajci izpregovoril. "Če pomislim na to, se mi srce stisne. Posebno danes, ko sem se preoblekel za berača, se tega spominjam tako živo, kakor da bi bilo včeraj. Pa ne samo to, temveč sam ne vem, zakaj mi prihajajo na misel stvari, na katere že davno nisem več mislil. Pravijo, da ne pomeni nič dobrega, če se kar na lepem pričneš spominjati nečesa, kar si že davno pozabil!..."

Starec je težko vzdihnil.

Oba razbojnika sta umolknila. Zdajci so nad njima završale perutnice in temnorjav jastreb je strmoglavil starcu pred noge. Isti čas se je sokol Adragan lahkotno spustil navzdol in letel mimo, ne da bi se mu zdelo vredno, spustiti se dol na žrtev.

Mitka je mahnil z roko. Od daleč so se pokazali sokolniki.

"Stric!" je naglo rekel Prsten. "Pozabi kar je bilo! Sedaj nisva več razbojnika, ampak slepa pripovedkarja. Carski ljudje jezdijo sem, vsak čas bodo tu. Le dobro se drži, stric, in dobro jim zasoli!"

Stari razbojnik je zmajal z glavo.

"To ne kaže dobro zame," je rekel in pokazal na ubitega jastreba. "To je mene izključeval, ta beli sokol. Vidiš, ga že ni nikjer več. Ubil je in izginil."

Prsten ga je pozorno gledal in si nejevoljno pogladil tilnik.

"Čuj, stric," je rekel, "kdor te pozna, bi ne razumel, kaj se je danes zgodilo s tabo! Nočem te siliti. Pravijo, da je srce vedež. Morda tvoje srce ne sluti zaman nesreče. Ostani tu, jaz pojdem sam v Slobodo."

"Ne," je odgovoril Koršun, "nisem govoril zaradi tega. Ago me čaka taka usoda, da bom moral v Slobodi položiti glavo na klado, potem ni

vredno ostati tu. Vse kaže, da mi je od rojstva sojeno tako. Vidiš, zakaj sem govoril o teh stvareh: ali poznaš, ataman, na Volgi selo Bogorodickoje?"

"Kaj bi ga ne poznal?"

"In blizu te vasi, kakih pet vrst daleč, je kraj, ki ga zovo Popov krug?"

"Tudi Popov krug poznam."

"In na stari hrast na Popovem krugu se spominjaš?"

"Tudi na hrast se spominjam; samo, da hrasta ni več tam, posekali so ga."

"Hrast so posekali, a štor so pustili."

"Kaj je torej na tem?"

"Le poslušaj. Jaz ne bom nikdar več videl matuške Volge, a ti se morda še vrneš v rojstni kraj. Ko boš na Volgi, pojdi na Popov krug. Poišči štor starega hrasta. Ko najdeš štor, šteje pet in štirideset korakov proti solnčnemu zahodu. Ko prešteješ korake, prični kopati na tistem mestu. Tamkaj," - je nadaljeval Koršun s pritajenim glasom, - sem svoje dni zakopal bogat zaklad. Tam leži dosti zlatih korablenikov (stari ruski cekin), cekinov in srebrnih rubljev. Ako najdeš zaklad, bo vse tvoje. Na drugi svet ne bom jemal s sabo zaklada. Ako včasih pomislim, da bom tam odgovor dajal za vse, kar sem delal tukaj, potem mi dostikrat mrz izpreletava kožo. Ko mene več ne bo, daj, ataman, za mene služiti zadušniso. Vseeno je bolje tako. In ne skopari z denarjem za zadušnico. Dobro plačaj popa; naj odsluži kakor se spodobi, ničesar naj ne izpusti. Ime mi je pa Ameljan, saj veš. Samo ljudje so mi dali ime Koršun, krščen pa sem za Ameljana. Pop naj torej odsluži zadušnico za Ameljana; ti pa mu dobro plačaj, ne skopari z denarjem, ataman. Tebi pa zapuščam bogat zaklad, dovolj boš imel za vse življenje!"

Koršuna so prekinili sokolniki, ki so prijezdili.

"Hej, siromaki!" je zakričal eden izmed njih. "Povejte, kam je letel sokol?"

"Rad bi povedal, dragi moj," je odgovoril Prsten, "pa sem že štirideset let slep."

"Kako to?"

"Nekoč sem šel v goro po skalah lipovo lubje nabirat, pa vidim, da tam raste hrast in v hrastu čivkajo pečena piščeta. Zlezem v duplino, snem piščeta, zredil sem se in nisem mogel ven. Kaj naj naredim? Tekel sem domov po sekuro, obtesal duplino in sem zlezl ven; pri tem so mi pa trske odletele v oči in od takrat ne vidim več. Včasih jem šči in vtaknem žlico v uho; če me srbi nos, se praskam po hrbtu!"

"Torej ste vi tisti slepci," je rekel sokolnik smeje se, "ki ste govorili s carjem? Bojarji se še sedaj smejejo zaradi vas. No, prijatelji, mi smo čez dan rezveseljavali batjuško gosudarja, vi boste pa ponoči razveseljavali njegovo carsko milost. Pravijo, da hoče car poslušati vaše pripovedke."

"Daj bog zdravje njegovi carski milosti!" je povzel Koršun ter se naenkrat izpremenil. "Čemu bi ne poslušal? Ako si do noči ne izpahneva jezika, lahko pripovedujeva do jutra."

"Dobro, dobro," so rekli sokolniki. "Drugi pot pokramljamo z vama. Sedaj gremo iskat sokola, da rešimo tovariša. Ako Tifon ne najde Adragana, izgubi glavo; batjuška car se ne šali."

"Sokolniki so odjahali po polju. Prsten in Koršun sta se zopet pri- jela Mitke in odšli so po cesti proti Slobodi. Niso še prišli do prve krčme, ko so ugledali dva pevca, ki sta brenkala na balalajke in pela na vse grlo:

"Kak u našego sosjeda
vesela bila besjeda!"

Ko so jih razbojniki došli, se je eden izmed pevcev, rdečelas mož s pavovim peresom na čapki, nagnil k Prstenu:

"Že pet dni je tvoj knez v ječi!" je rekel šepetaje med brenkanjem. "Vse sem zvedel. Jutri bo usmrčen. Sedi v veliki jeli nasproti Maljuto- vem domu. Od katere strani naj spustimo petelina?"

"S tistele!" je odgovoril Prsten in pokazal v nasprotno stran od ječe:

Rdečelasi pevec je tlesknil z vsemi prsti po balalajkinem trebuhu, se obrnil od Prstena, kakor bi sploh ne bil govoril z njim, in nadaljeval s tenkim glasom:

"Kak u našego sosjeda
vesela bila besjeda!"

21. PRIPOVEDKA

Ivan Vasiljevič je bil utrujen od lova in je odšel prej nego po navadi v svojo spalnico.

Kmalu se je pojavil Maljuta s ključi od ječe.

Na carjevo vprašanje je odgovoril Maljuta, da se ni zgodilo nič novega, da je Serebrjani priznal, da se je potegoval za Morozova v Moskvi, kjer je ubil sedem opričnikov in Vjazemskemu razsekal glavo.

"Toda," je pristavil Maljuta, "noče priznati, da bi bil stregel po tvo- jem carskem življenju, in tudi o Morozovu noče izpovedati ničesar. Po jutranjici ga trdo primem pri zaslišanju in ako kljub tezalnici in ognju ni- česar ne izpove o Morozovu, potem nimamo nič kaj odlašati in lahko na- pravimo konec z njim."

Ivan ni odgovoril. Maljuta je hotel nadaljevati, toda v spalnico je stopila stara dojilja Onufrevna.

"Batjuška," je rekla, "zjutraj si poslal sem dva slepca. Menda sta pripovednika. Zunaj v veži čakata."

Car se je spomnil svojega srečanja z njima in ukazal poklicati slepca.

"Ali jih poznaš, batjuška?" je vprašala Onufrevna.

"Zakaj?"

"Ali sta res slepa?"

"Kaj?" je vprašal Ivan in že se ga je lotila sumnja.

"Poslušaj me, gosudar," je nadaljevala dojilja; "čuvaj se teh pripoved- karjev. Zdi se mi, da ne nameravata nič dobrega. Čuvaj se jih, batjuška, in slušaj me."

"Kaj pa veš o njih? Govori!" je rekel Ivan.

"Ne izprašuj me, batjuška. Kar vem, se ne da povedati z besedami; zdi se mi, da nista dobra človeka, a zakaj se mi tako zdi—tega ne izprašuj. Doslej še nikogar nisem svarila po nepotrebnem. Ko bi me bila poslušala tvoja ranjka mati, bi bila morda še sedaj živa in zdrava."

Maljuta je strahoma pogledal doviljo.

"Kaj pa me gledaš?" je rekla Onufrevna. "Ti ubijaš samo nedolžne ljudi, zlobnih ljudi, kakor kaže, pa ti ni dano spoznati. Tega znanja nimaš, pes rdeči!"

"Gosudar!" je vzkliknil Maljuta. "Dovoli mi, da zaslišim te ljudi. Takoj zvem, kdo sta in od koga sta poslana."

"Ni treba," je rekel Ivan. "Sam jih zaslišim. Kje sta?"

"Tu za vrati, batjuška," je odgovorila Onufrevna: "v veži stoji."

"Maljuta, daj mi oklep s stene. In delaj se kakor da bi šel domov, ko pa vstopita, se vrni v vežo, skrij se z vojaki za temi vrati in ko zakličem, priskočite in jih primite. Onufrevna, daj mi palico!"

Car si je nadel oklep, oblekel čezenj črn koretelj, legel na posteljo in položil poleg sebe palico, s katero je pred nedavnim časom prebodel nogo poslancu kneza Kubskega.

"Sedaj naj prideta!" je rekel nato.

Maljuta je položil ključke pod carsko vzglavje in šel z doviljo ven. Svetiljke pred sveto podobo so slabo razsvetljevale spalnico. Car je vidno utrujen ležal na postelji.

"Vstopita, siromaka," je rekla dovilja; "car vaju zove."

Prsten in Koršun sta vstopila; stopala sta oprezno in tipala okrog sebe z rokami.

Z enim samim bistrim pogledom je Prsten pregledal sobo in v njej nahajajoče se predmete.

(Dalje prihodnjič)

Slovenski možje

SIMON JENKO za Prešernom drugi veliki Gorenjec se je rodil 27. oktobra 1835. l. na Podrečju blizu Mavčič na Sorškem polju. Tudi on je bil sotrudnik pri dijaškem listu "Vaje". Maturiral je v Ljubljani a visoko šolo je obiskoval na Dunaju in Gradcu, kjer je položil izpit na pravniški fakulteti. V Kranju je vstopil v službo notarja dr. Stergarja; 1. 1866, je odšel v Kamnik v odvetniško pisarno dr. Prevca. Umrl 18. oktobra 1869. V svojih pesmih je Jenko opeval domovino, ljubezen in naravo. Videl je borbo Slovencev s ponemčevalno Avstrijo a prepričan je bil, da mora tudi nam vziti dan svobode. Iz takih čustev je spisal ognjevito slovensko narodno himno "Naprej". L. 1865. je dal natisniti v Gradcu zbirko "Pesmi", ki so pa naletele, kakor nekdanje Levstikove, na hudo kritiko, katera je precej zavrla njegovo tvorno silo. Razen pesmi je Jenko spisal tudi nekoliko črtic in novel.

JOSIP STRITAR pesnik, pripovednik in voditelj se je rodil 6. marca 1836. v Podsmreki pri Velikih Laščah. Po maturi se je na Dunaju posvetil klastičnim jezikom a istočasno proučeval moderno slovstvo. L. 1875. je napravil državne izpite na Dunaju, kjer je ostal kot gimnazijski profesor do svoje upokojitve 1.1901. Šele 1921.1. se je z Dunaja preselil v Rogaško Slatino, kjer je umrl 25. novembra 1923.1. - Stritar pesnik je izbrusil naš jezik tako, da je v njegovih pesmih gibek in mehak, voljan, poln in dozorel kakor jezik velikih zapadnih slovstev. Kot romanopisec in novelist je dvignil slovensko knjigo iz kmetijskega, vaškega in malomeščanskega okolja v višjo družbo. Ustvaril je Slovencem salonsko povest, postavil v središče svojih romanov plemenite značaje, s širokimi razgledi, kateri žive z Evropo in njenimi težnjami, zasledujejo kulturno življenje kulturnih narodov - kakor Stritar sam. Stritarjevi romani "Zorin" in "Gospod Mirodolski" so dokazali, da je tudi med Slovenci možna odlična, višja lepa knjiga. - Neizmeren vpliv je imel Stritar na svoje sorodnike kot slovstveni voditelj in vzgojitelj. Z ustanovitvijo (1870) dunajskega "Zvona" je prevzel vodstvo v slovenskem slovstvu in zbral vse vidnejše pesnike ob svojem listu. V najboljšega učenca njegove šole se je med mlajšimi pesniki razvil Simon Gregorčič a drugi, kakor Jurčič, Kersnik in Tavčar so od Stritarja nevede in nehote veliko prejeli ter se kot romanopisci razvili preko njega vsak v svojo posebno smer. V nekaterih stvareh so se celo odmaknili od njega, a so mu vendar ohranili veliko spoštovanje tudi tedaj, ko so imeli svoje glasilo in ga povabili naj v njem še uči, svetuje in bistri. Stritar je v kritičnem in jezikovnem oziru prav tak vogelnik kakor Levstik in njegova doba je v slovenskem slovstvu ena najvažnejših. (Odlomki po dr. Andreju Budalu.)

France Prešeren: **ORGLAR**

Popusti posvetno rabo
orgalarček in gre v puščavo,
tam prepevat božjo slavo,
svoje citre vzame s sabo.

Pesmi svoje med stoglasne
v gozdu zлива ptičev kore
od prihoda zlate zore,
dokler solnca luč ne vgasne.

Al' veselje v srcu vtini
sčasom mu za petje slavcev
in vsel gozda prebivavcev,
ker vsak svojo vedno goni.

On ob drugi si pomladi
zbere ptiče mladokljune,
jim prebira svoje strune
in jih raznih pesem vadi.

Kosa, trdokljunsko dete,
od preljubga Avgušтина,
vel'koglavega kalina
nauči pet'pesmi svete.

Zmerom svojo goni slavček,
zmeron sladke melodije,
srcu sladke melodije,
toži ga Bogu puščavček:

"Lej, kalin debeloglevec,
trdkljunast kos je svoje
pesmi pustil, lepše poje,
podučit' ne da se slavec!"

Al' Bog slavca ni posvaril,
le posvaril je puščavca:
"Pusti peti moj'ga slavca,
kakor sem mu grlo vstvaril.

Pel je v sužnosti železni
Jeremij žalost globoko;
pesem svojo je visoko
Salomon pel od ljubezni.

Komur pevski duh sem vdihnil,
z njim sem dal mu pesmi svoje;
drugih ne, le te naj poje,
dokler da bo v grobu vtihnil.

Josip Stritar : ROJAKOM

Ne meni slave, dragi bratje moji,
kaj to, če zvest sem domovine sin!
Po mnogem trudu jaz, po mnogem boji
počival skoro v večnem bom pokoji,
in kakor jaz, ugasne moj spomin.

Jaz minem, a ne minejo resnice,
ki zanje mi gorelo je srce,
ko je mladostno mi žarelo lice,
ki zanje živel sem, trpel krivice,
ko so siveti jeli mi lasje.

Beseda če mi zanje govorjena
iz srca v srca našla pot je svoj,
življenja doba ni mi izgubljena,
plačila je dovolj beseda ena:
tvoj narod zadovoljen je s teboj.

Oj bratje, to so bili bridki časi,
ko vse mi je dejalo: Ti si sam!
ti kličeš, a nihče se ne oglasi,
doma si tujec v mestu ti in vasi!
Tolažbo svojo zdaj za vse imam.

A ta tolažba sodbe mi ne moti,
še niso vse nam združene moči;
še mnog mi rodoljub stoji nasproti;
en smoter, a različni so nam poti,
in vendar moj se meni pravi zdi.

Vi pa, ki izvolili ste zastavo,
ki v boj jo nekrvavi nosim jaz;
za dobro vneti, lepo vsi in pravo,
za dom goreči, njega prid in slavo,
zavezniki, vesel pozdravljam vas!

Nam, bratje, slove geslo: Srca gori!
Živali blato bodi dom in prah!
S poštenim se Slovan orožjem bori,
kar podlo je, ne misli in ne stori:
nesreči usmiljenje, krivici strah!

Ko domovina kliče nas sinove,
gradimo s prsi hrabrimi ji grad;
za narod, za pravice vse njegove
nikdar zaman Slovan se v boj ne zove,
vojak navdušen vsak je star in mlad.

Med nami Iskarjotu ni prostora,
oskrumba, gnus je izdajavec nam,
zaničevanja naj duši ga mora,
v obupu kliči: Name pađi, gora!
gorje, prokletje tu, prokletje tam!

Nam kakor mati domovina bodi;
kje sinu je nad mater draga stvar?
s podobo njeno v srcu svet obhodi,
kar lepega kje najde med narodi,
čimov prinese, nji pokloni v dar.

Krvava slava drugim bodi draga,
Slovan le hoče biti svoj gospod;
na vrat on bratu jarma ne polaga;
ne "kri in jeklo", srce svet premaga,
srce najblažje ima slavski rod.

Kedo ne čuti? Nov se čas poraja,
porodne boli zemljo stresajo;
vihar pomladnji stebre stare maja,
človeštvu velika pomlad prihaja;
naj skoro pošljejo nebesa jo!—

Jaz videl je ne bom; a duša moja,
oko po nji tako mi hrepeni!
Po svetu tem prežalostna je hoja,
za eno srečo, kaj solza in znoja,
kaj bolečin je treba in skrbi!

Drobtine naj berač vesel pobira,
ki padajo z bogate mize v prah!
Da enemu je dobro, sto jih hira,
glad siromaka pridnega zatira,
po božji zemlji tava bled in plah.

Kedo krivice stari grad podere,
krivice, ki v oblasti svet ima?
Kedo na vojsko nadnjo brate zbere?
On, ki najhuje tlači ga in tere,
on, ki najbolje roko nje pozna!

**Na dan, Slovan! Slovanska ti mladina,
najlepše čaka te, na dan!
Gospoda več ne bodi, ne trpina,
človeštvo ena bode naj družina,
rešitelj sveta bode naj Slovan!**

